

Treball de Fi de Grau

Títol

Les cerimònies olímpiques inaugurals: Anàlisi de Barcelona, Sydney i Atenes.

Autoria

Arnau Fort Puigdemengolas

Professorat tutor

Emilio Fernández Peña

Grau

Comunicació Audiovisual	☐
Periodisme	☒
Publicitat i Relacions Públiques	☐

Tipus de TFG

Projecte	☐
Recerca	☒

Data

1 de juny de 2022

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	Les cerimònies olímpiques inaugurals: Anàlisi de Barcelona, Sydney i Atenes.		
Castellà:	Las ceremonias olímpicas inaugurales: Análisis de Barcelona, Sydney y Atenas.		
Anglès:	The opening olympic ceremonies: Analysis of Barcelona, Sydney and Athens.		
Autoria:	Arnau Fort Puigdemongas		
Professorat tutor:	Emilio Fernández Peña		
Curs:	2021/22	Grau:	Comunicació Audiovisual
			Periodisme
			Publicitat i Relacions Públiques

Paraules clau (mínim 3)

Català:	Cerimònia, art, protocol, ritual, cultura
Castellà:	Ceremonia, arte, protocolo, ritual, cultura
Anglès:	Ceremony, art, protocol, ritual, culture

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	Els Jocs Olímpics són una gran oportunitat per donar a conèixer la cultura de la ciutat amfitriona, i les cerimònies inaugurals són la cita principal per mostrar-la. Aquests actes compten amb espectacles únics i propis per cada seu, que mostren els aspectes culturals més destacats de cada nació; mentre que, a la vegada, cada cerimònia ha de complir amb uns rituals olímpics prèviament establerts. Aquest treball pretén entendre el funcionament de les cerimònies inaugurals per després comparar-ne les de Barcelona, Sydney i Atenes, amb les seves similituds i diferències.
Castellà:	Los Juegos Olímpicos son una gran oportunidad para dar a conocer la cultura de la ciudad anfitriona, y las ceremonias inaugurales son la cita principal para mostrarla. Estos actos cuentan con espectáculos únicos y propios para cada sede, que muestran los aspectos culturales más destacados de cada nación; mientras que, a la vez, cada ceremonia debe cumplir con unos rituales olímpicos previamente establecidos. Este trabajo pretende entender el funcionamiento de las ceremonias inaugurales para después comparar las de Barcelona, Sydney y Atenas, con sus similitudes y diferencias.
Anglès:	The Olympic Games are a big opportunity to introduce the culture of the host city, and the opening ceremonies are the principal date to show it. These acts have unique and own shows for each venue, which show the most outstanding cultural aspects of each nation; while, at the same time, each ceremony must carry out some olympic rituals previously established. This work pretends to understand the functioning of the opening ceremonies to compare the ones of Barcelona, Sydney and Athens, with their similarities and differences.

Índex

Introducció.....	2
Objectius i metodologia	3
MARC TEÒRIC	
1. La cultura de l'olimpisme modern.....	6
2. Les cerimònies olímpiques.....	7
3. Estructura i conceptes principals.....	9
Vessant artística	10
Vessant protocol·l·lària	11
Rituals	12
Encesa de la flama olímpica, relleu de la torxa i encesa del pebeter.....	12
Desfilada d'atletes	13
Anells, bandera i himne olímpics	14
4. Objectius de les cerimònies olímpiques.....	15
5. La comunicació als Jocs Olímpics.....	16
Evolució dels mitjans als Jocs Olímpics	16
Les cerimònies d'apertura olímpiques vistes per televisió.....	18
Les càmeres dins la cerimònia	19
MARC PRÀCTIC	
1. Catalunya i Espanya reflectides a Barcelona '92	22
2. El pas a la modernitat amb els 2000 i Sydney.....	28
3. Atenes '04 i la seva connexió amb l'antiguitat.....	33
4. Anàlisi televisiva de les enceses dels pebeters	37
Barcelona.....	37
Sydney.....	41
Atenes.....	46
Conclusions	50
Referències.....	54

Introducció

Cada quatre anys, el món s'atura, esportivament parlant, i posa el seu focus a una ciutat concreta. Allà, els millors esportistes d'un nombre incommensurable de disciplines es reuneixen per competir, però sobretot conviure durant dues setmanes en un mateix punt del món. L'intercanvi de cultures és molt evident, però per sobre de totes en destaca la de la ciutat amfitriona.

Els Jocs Olímpics són una oportunitat única per cada ciutat amfitriona per donar a conèixer els seus trets culturals més potents a la resta del món. Milers de milions de persones tenen els seus ulls posats en un sol punt, i per això es podria dir que durant aquest període de temps, la seu olímpica esdevé la capital mundial, no només en termes esportius, sinó també en aspectes culturals.

Les cerimònies inaugurals i de clausura són el principal aparador cultural de la seu olímpica. És el punt àlgid d'audiència i expectació, i per això esdevé el moment de reivindicació cultural de la nació. Música, dansa, imatges, colors i vestimentes, entre d'altres, s'encarreguen de representar la ciutat amfitriona durant la seva presentació olímpica.

És interessant analitzar i comparar com diferents ciutats del món van presentar-se en el seu moment com a seus olímpiques, tan culturalment com televisivament, per entendre i traçar una evolució de les cerimònies olímpiques, cadascuna amb els seus matisos i les seves parts.

Objectius i metodologia

La present anàlisi és d'un Treball de Fi de Grau de Periodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona. L'estudi consta d'un marc teòric introductori als Jocs Olímpics en general, i posteriorment a les cerimònies olímpiques. Aquesta teoria serveix per aplicar-se al marc pràctic del treball, que es basa en l'anàlisi comparatiu de tres cerimònies olímpiques de gran importància per la història moderna: Barcelona '92, Sydney '00 i Atenes '04.

El motiu d'elecció de la seu de Barcelona és bàsicament geogràfic. És la única ciutat del nostre territori que ha estat olímpica, i és interessant estudiar com es va aplicar la teoria de les cerimònies olímpiques combinada amb les nostres costums. Atenes té un gran significat olímpic. Va ser la primera ciutat que va organitzar uns Jocs Olímpics moderns, l'any 1896, per tal de commemorar els Jocs de l'Edat Antiga. Es volien tornar a organitzar a la capital grega amb motiu del centenari dels primers Jocs moderns, però no va ser possible, i es van endarrerir fins el 2004. Tot i això, són uns Jocs Olímpics carregats de simbolisme i connexió amb l'antiguitat, i és per això que és pertinent estudiar-ne el seu cas. Finalment, Sydney s'ha triat perquè l'any 2000 significava el pas cap a la modernitat, i topa amb la idea d'antiguitat d'Atenes.

Els objectius del treball són els següents:

1. **Conèixer la connexió dels Jocs Olímpics moderns amb l'antiguitat, per després entendre les característiques culturals i comunicatives de les cerimònies olímpiques.**

Per això, s'utilitzarà un mètode comparatiu que tindrà com a eixos principals les vessants artístiques i les rituals de les cerimònies. No s'analitzaran ni es compararan, per exemple, elements comuns en totes les cerimònies com les desfilades d'atletes, i les vessants més protocol·làries com ara els parlaments.

2. **Comparar posteriorment les cerimònies inaugurals de Barcelona, Sydney i Atenes, per traçar-ne l'evolució estètica, artística i comunicativa.**

Per dur-ho a terme, s'elaborarà un estudi de cas, ciutat per ciutat, per extreure'n les diferents parts de cada una de les cerimònies, amb la finalitat de veure com es representa la nació amfitriona en cada cas. Es tindran en compte aspectes com l'escenari, les accions que es representen, el vestuari utilitzat, la música i els artistes que actuen al llarg de cada espectacle.

3. Analitzar la retransmissió televisiva d'un dels grans moments de totes les cerimònies olímpiques com és l'encesa del pebeter.

Es tractarà d'un anàlisi audiovisual centrat en la realització del Canal Olímpic, que recull pla per pla com es mostra aquest ritual. D'aquesta manera es podran comparar les realitzacions de les tres ciutats triades i així es podrà veure si hi ha una certa evolució per que fa al contingut audiovisual, a través de la mostra de les tres enceses dels pebeters.

MARC TEÒRIC

1. La cultura de l'olimpisme modern

Pierre de Coubertin és considerat el pare dels Jocs Olímpics moderns. Pedagóg i historiador de vocació, després de viatjar pels Estats Units i Anglaterra va concloure que l'exercici físic era de gran valor pel desenvolupament intel·lectual. Aleshores, les seves visions de la història i la pedagogia el fer concebre la idea de reinstaurar els Jocs Olímpics que es desenvolupaven a l'Antiga Grècia, per tal de promoure l'esport amb finalitats educatives.

“L'esperit olímpic i els valors pedagògics eren les fixacions de Coubertin: superació personal, joc net i competència sana, tot plegat per impulsar relacions pacífiques i constructives entre nacions” (Fernández i Tamaro, 2004: 1). Tot i el seu ímpetu per la restauració dels Jocs, la idea de Coubertin no va tenir una bona rebuda inicial. La primera proposta a la Unió Esportiva de París, el 1892, va ser rebutjada, i no va ser fins dos anys després, al Congrés Internacional de l'Amateurisme que va rebre un recolzament unànime. Aquell mateix any, el 1894, Pierre de Coubertin també crea el Comitè Olímpic Internacional, amb el qual es comencen a reglamentar els Jocs Olímpics.

El COI sorgeix com la màxima autoritat del Moviment Olímpic, amb el qual es catalitza la col·laboració entre tots els membres de la família olímpica. Des d'aleshores, aquest organisme garanteix la celebració regular dels Jocs Olímpics i la promoció dels seus valors: foment de l'esforç, perseverar la dignitat humana i desenvolupar l'harmonia. Així, Coubertin va assentant les bases del seu discurs pedagògic sobre l'esport.

Amb el temps, aquests valors han evolucionat, i actualment s'expressen en conceptes contemporanis:

“Buscant l'excel·lència i animant les persones a ser el millor possible.

Celebrant l'amistat, la qual és força única als Jocs Olímpics, un esdeveniment que reuneix la gent cada pocs anys.

Demostrant respecte de moltes maneres diferents: cap a un mateix, cap a les normes, cap als oponents, cap al públic i cap al medi ambient.” (COI, 2021)

Els Jocs Olímpics moderns van ser una realitat el 1896, a Atenes. Una ciutat simbòlica, escollida estratègicament per enllaçar amb les arrels de l'olimpisme de l'Antiga Grècia. Com no podia ser d'altra manera, Coubertin seguia tenint entre cella i cella la connexió amb el passat:

“Mantinc la convicció que els Jocs han de servir al món com van servir a la Grècia Antiga, per esborrar les diferències de races, religió i política... que han d’unir els pobles dels cinc continents d’igual forma que van unir argius i messenis, espartans i atenesos. Units tots per l’esport; competint tots per la grandesa de la humanitat – Pierre de Coubertin” (De Navacelle, 1979, citat per Martínez i Cordero, 2017: 168).

La primera cerimònia d’uns Jocs Olímpics moderns va ser breu, però imponent. L’estadi Panathinaikó va acollir prop de 50 mil espectadors, i a part, també hi va acudir tot tipus d’autoritats: des de diplomàtics i ministres fins a membres de la reialesa grega. Coubertin va plasmar el vincle entre els Jocs antics i els moderns, encara sense bona part de l’espectacle que coneixem avui dia. L’acte va començar quan els rei Jordi i Olga de Grècia, van ser rebuts al so de l’himne nacional. *“El cap d’estat va fer un discurs vibrant d’entusiasme i patriotisme, i va declarar inaugurats els Jocs Olímpics. Sense desfílada d’atletes ni espectacles. Només l’himne olímpic, interpretat per 600 músics, va seguir les paraules del rei. I automàticament van començar les competicions. La primera: els 100 metres llisos”* (Arribas, 2021: 1).

A mesura que ha passat el temps, i s’han organitzat més edicions de Jocs Olímpics, les cerimònies han evolucionat. Les formes actuals de la cerimònia inaugural s’han anat consolidant a través de successives etapes històriques, a partir del model d’Atenes 1896, establert fa ja més d’un segle. El simbolisme ha augmentat, tot i que la connexió amb l’antiguitat es manté. S’hi han afegit espectacles, rituals i elements protocol·laris, des de la primera publicació de la Carta Olímpica el 1908, fins el primer relleu de la torxa el 1936, entre d’altres.

2. Les cerimònies olímpiques

En un món on l’exercici físic es concep des de la competitivitat i l’entreteniment, els Jocs Olímpics s’alcen per sobre l’esport com un recurs pedagògic per neutralitzar els seus valors negatius. Violència, fanatisme, masclisme i xenofòbia són algunes de les taques que sovint deixen les proves esportives, i és per aquest motiu que l’olimpisme suggereix més la cooperació que no pas la competició. En aquest context, Miquel de Moragas (2000: 3) afirma que *“els Jocs Olímpics no s’han de confondre amb uns simples campionats del món, precisament pel valor afegit al qual poden atribuir-se: el lideratge humanista i cultural de l’esport en la societat”*.

“El que diferencia principalment unes olimpíades d’altres grans esdeveniments esportius és la simbolització carregada de rituals i espectacles” (MacAloon, 1992, citat per Moragas, 1992: 53), cosa que es troba sobretot a les cerimònies, tant d’obertura com de clausura dels Jocs. També podem trobar altres mostres simbòliques per exemple, durant les entregues de medalles als atletes i equips guanyadors. El missatge olímpic és ben present des de l’olimpiada, el període 4 quatre anys previ als Jocs, fins a cada una de les proves dels mateixos Jocs.

Les cerimònies olímpiques, doncs, tenen caràcter distintiu dins els elements cerimonials i expressius moderns. L’antropòleg i historiador John MacAloon, les concep com un acte únic al món:

“Cap altre esdeveniment olímpic ni celebració esportiva, ni acte cultural, ni representació artística, ni eclesiàstica, ni moviment polític, ni organització internacional, incloent les Nacions Unides, ni per descomptat tampoc cap altra cosa de cap mena s’ha gestionat per generar regularment representacions programades i previsibles que concitin una atenció global semblant a la de les cerimònies olímpiques” (MacAloon, 1996: 33).

Josep Roca, director i responsable de les cerimònies d’apertura i clausura per part del Comitè Olímpic Organitzador dels Jocs de Barcelona ’92, les veu com l’esdeveniment distintiu de de l’olimpisme:

“Les cerimònies dels Jocs Olímpics d’avui dia constitueixen l’esforç creatiu i organitzatiu més important que ha de fer cada Comitè Organitzador durant els Jocs. Sense les cerimònies, els Jocs serien simplement la suma de vint-i-cinc competicions esportives internacionals i la personalitat de la ciutat organitzadora gairebé no es veuria reflectida” (Roca, 1995: 227).

Una altra visió d’aquests espectacles la dona la periodista alemanya Liselott Diem al seu informe de l’Acadèmia Olímpica Internacional de 1964:

“Una cerimònia dona forma a un esdeveniment, estableix l’èmfasi i construeix un clima propi. Així, condueix l’audiència a través de la reflexió, per l’assoliment de la simpatia i l’harmonia final. D’aquesta manera, els rituals olímpics per separat poden combinar-se per formar una celebració. Aquesta cerimònia que en resta, fa palesa la

importància dels Jocs, i els investeix d'esperit i d'ànima" (Diem, 1964, citada per Carrard, 1995: 24).

Un dels reptes més importants de l'organització d'uns Jocs Olímpics des del punt de vista cultural i creatiu és la producció d'aquests actes cerimonials d'apertura, perquè arran d'ells, es marcarà la pauta i el to del que seran els Jocs durant les properes dues setmanes. *"És la presentació de la ciutat al món"* (Roca, 1996, citat per Fernández, 2016: 125). Precisament, la cultura d'aquesta ciutat seu i el país amfitrió en general ja representa un dels dos grans valors que sintetitzen els cerimonies inaugurals olímpiques. L'altre gran proposta serien els valors socio-culturals olímpics.

De fet, aquests actes de benvinguda dels Jocs també representen una gran importància per la major part dels propis atletes i esportistes que posteriorment competeixen. L'èxit olímpic rau sobretot en la participació en els Jocs, l'obtenció d'un diploma i, més enllà, d'una medalla, es troba a l'abast de molt pocs. És per aquest motiu que *"per la majoria d'atletes i de nacions, una cerimònia inaugural comporta l'única oportunitat de protagonisme"* (MacAloon, 1991, citat per Moragas, 1992: 60).

3. Estructura i conceptes principals

Per entendre millor el funcionament d'una cerimònia inaugural d'uns Jocs Olímpics val la pena desglossar-ne l'estructura per analitzar millor totes les seves parts. *El model de cerimònia consolidat a l'actualitat és el de Seül '88, el qual es divideix en diferents fases principals* (Moragas, 1992: 59):

1. *Espectacle inicial*
2. *Desfilada de participants*
3. *Parlaments institucionals i protocol·laris*
4. *Entronització dels símbols olímpics*
5. *Espectacle de celebració i apoteosi final*

Les cerimonies combinen aquesta estandardització fixa amb especificitats culturals del país i ciutat amfitrions. D'aquesta manera, la simbologia olímpica o les cerimonies de la victòria tendeixen a formar part d'aquest 'estàndard', mentre que durant l'espectacle inicial i la desfilada d'esportistes sí que s'observen diferències estètiques i culturals.

"Cada ethos – forma de vida – requereix de l'altre. Sense diferenciació cultural no existeix res que interconnectar, de la mateixa manera que sense interconnexió de

diferències culturals no existeix la possibilitat que aquestes diferències culturals es facin manifestes i comprensibles unes amb les altres” (MacAloon, 1996, citat per Fernández Peña, 2016: 127).

D'aquesta manera, i malgrat l'existència d'unes parts clarament diferenciades durant una cerimònia inaugural d'uns Jocs, el que defineix perfectament aquest acte són tres conceptes sempre presents al llarg de l'esdeveniment: l'art, el protocol i el ritual.

Vessant artística

L'art defineix diferencialment cada cerimònia. Malgrat que els Jocs Olímpics no deixen de ser una gran celebració de l'esport, les cerimònies olímpiques representen la vessant artística que inicialment cercava Pierre de Coubertin. Així es representa una gran quantitat de missatges i elements culturals en forma d'espectacles per donar-los a conèixer a la resta del món.

Tot perquè aquests elements d'entreteniment representen el passat i el present de la ciutat i el país amfitrions. Aleshores, la nació que acull els Jocs té l'oportunitat d'exhibir diferents vessants artístiques de la seva cultura com ara la música, el ball, el cant i el teatre. Això es dona sempre en la primera part de l'estructura de les cerimònies: l'espectacle inicial.

És important recordar també que durant els anys de formació de Pierre de Coubertin, el nacionalisme era un dels sentiments més poderosos d'Europa. Per aquest motiu es va empenyer tant en elaborar cerimònies que posessin el focus en la cultura amfitriona. Aleshores el repte majúscul que es troba l'organització cerimonial d'uns Jocs és la inclusió de dues ideologies contradictòries, que no s'anul·lin l'una a l'altra: s'ha de mostrar el nacionalisme del país o ciutat que acull els Jocs, mentre s'internacionalitza l'acte, perquè estigui a l'abast de comprensió de tothom.

Des dels Jocs Olímpics d'hivern de 1976 a Innsbruck, Àustria, la vessant artística en les cerimònies s'ha potenciat exponencialment, i ha crescut en escala i complexitat. Per exemple, *“la cerimònia dels Jocs Olímpics de Pequín 2008 va tenir un cost de 100 milions de dòlars, dels quals la major part van ser destinats a l'espectacle artístic”*¹.

¹ Beijing dazzles: Chinese history, athletes on parade as Olympics begin (2008, 7 d'agost). CBS Sports. <https://www.cbc.ca/sports/2.720/beijing-dazzles-chinese-history-athletes-on-parade-as-olympics-begin-1.722415>

Cada nació amfitriona escull un lema per la seva cerimònia inaugural, que ha de connectar amb el programa cultural d'aquella edició. Durant tots els actes cerimonials, el país amfitrió té l'objectiu de plasmar el seu lema per tal de representar a la vegada la seva identitat cultural.

Vessant protocol·lària

Un cop acaba la desfilada d'atletes, comença la vessant més protocol·lària de les cerimònies inaugurals olímpiques: els parlaments oficials que autoritza la Carta Olímpica. L'ordre d'aquests parlaments es troba establert a la norma 55 de la mateixa Carta Olímpica, que dicta que comença presentant el president de la comissió organitzativa dels Jocs. Aleshores, a aquest parlament el segueix el del president del Comitè Olímpic Internacional. I per acabar, el cap d'Estat del país amfitrió declara començats els Jocs Olímpics de la següent manera:

“Avui, (data de la cerimònia inaugural), declaro oberts els Jocs Olímpics de (nom de la ciutat amfitriona), celebrant la (nombre ordinal corresponent) Olimpíada de l'era moderna” (Carta Olímpica – Norma 55.3, 2021).

El temps màxim estipulat per cada parlament és de tres minuts, a causa del creixement en duració de l'espectacle cultural inicial i la desfilada d'atletes. Es pot dir que la vessant protocol·lària perd protagonisme en favor de l'artística a mesura que passa el temps. Des de les primeres cerimònies olímpiques, l'espectacle artístic ha augmentat exponencialment en qüestions de magnitud i importància, mentre que els actes protocol·laris s'han mantingut igual.

Tot i la seva brevetat, no totes les cadenes televisives escullen traduir aquests parlaments (en cas que estiguin en la llengua pròpia de la nació). En comptes d'això, moltes opten per parafrasejar el que s'ha dit un cop ha acabat el parlament, o simplement anuncien qui parla i ho deixen allà. Això es deu a *“la voluntat dels emissors televisius d'oferir el contingut amb el màxim d'exactitud possible, sense voler matisar cap aspecte del parlament. Es pretén oferir l'exactitud del producte”* (Brownell, 1993, citat per Moragas, Rivenburgh et al., 1995: 91).

Rituals

Els Jocs Olímpics de l'Antiguitat estaven molt vinculats al món religiós i cerimonial de la cultura grega. Es considerava necessari que complissin amb tots els requisits religiosos i culturals per tal de poder-se desenvolupar, i en molts casos implicava la realització de diferents rituals com a mostra de benvinguda, agraïment i respecte. Aleshores, amb la recuperació dels Jocs Olímpics a l'era moderna, Pierre de Coubertin pretenia mostrar una clara connexió entre l'Antiga Grècia i l'Edat Contemporània, i una de les seves grans vies per fer-ho era plasmar-ho per mitjà de l'ús de rituals.

Aquesta ritualitat abasteix un gran ventall de possibilitats com ara celebracions religioses, promocions de valors o manifestacions socials. En línies generals, els rituals olímpics actuals acaben sent actes o seqüències d'actes carregats de simbolisme, que estan pautats prèviament i que es repeteixen durant cada olimpíada de manera obligatòria.

Encesa de la flama olímpica, relleu de la torxa i encesa del pebeter

Molts dels rituals més característics d'una cerimònia olímpica tenen a veure amb la flama olímpica. El foc sempre ha estat un símbol universal en totes les religions, i es va adoptar com a símbol dels Jocs Olímpics moderns. *“L'encesa i l'extinció de la flama simbolitza el període olímpic des que comença fins que s'acaba”* (Moragas, 1992: 61).

A l'Antiguitat, els Jocs Olímpics se celebraven a la ciutat grega d'Olímpia en honor a Zeus, pare de tots els deus i portador del llamp que generava el foc. *“Tradicionalment s'encenia una flama olímpica a l'altar de la deessa Hera, que simbolitzava l'esperit dels deus grecs”* (Bigas i Sant, 1992: 147). Aquest foc es mantenia encès durant tot el transcurs dels Jocs. A l'actualitat, i des dels Jocs Olímpics d'Amsterdam de 1928, també es manté la tradició d'originar el la flama olímpica a Olímpia. La norma 13 de la Carta Olímpica és qui ho dictamina, on també s'hi especifica que l'encesa s'ha de fer sota l'autoritat del COI.

Aleshores, és quan comença el camí de la flama olímpica fins a la seu dels Jocs. Tot i que a partir del 1928 es va reprendre el ritual d'encesa del foc olímpic, no és fins als Jocs de Berlín 1936 quan es comencen a fer relleus per transportar la flama.

“Una torxa olímpica és una torxa portàtil, o una rèplica d'aquesta, aprovada pel COI i destinat a la combustió de la flama olímpica” (Carta Olímpica – Norma 13.2, 2021). També estableix que un cop utilitzada una torxa per uns Jocs, aquesta no pot tenir cap altre ús en el futur.

La primera parada de la torxa olímpica és sempre Atenes, concretament el primer estadi de la història en acollir uns Jocs: el Panathinaikó. Així, el punt de sortida cap a la seu olímpica és sempre el bressol de l'olimpisme. Aleshores el comitè organitzador elabora la ruta per on passarà la flama, i els relleus d'atletes i esportistes que la transportaran. I, a través d'un lema propi, en determina les ciutats i els monuments que creuarà.

Un cop arriba la torxa a l'estadi seu dels Jocs Olímpics, just durant la cerimònia d'apertura, es fan els darrers relleus per mostrar la flama al públic, i s'inicia l'encesa del pebeter. Amb això es dona inici també a la part final de cada cerimònia que és l'espectacle final de culminació. Cada comitè organitzador decideix una manera única i pròpia d'encesa del pebeter olímpic, però tots amb el mateix motiu: alçar la flama olímpica perquè romangui encesa durant tot el període olímpic.

Amb el pas del temps, tant els Jocs Olímpics com les pròpies cerimònies s'han capitalitzat. Les elits i els grups socials poderosos s'han apropiat de l'espectacle, i cada cop són més cares les entrades per aquests esdeveniments. Als darrers Jocs amb públic presencial, els de Rio, les entrades per la cerimònia inaugural es van arribar a enfilars per sobre dels 1700 euros². És per aquest motiu que el relleu de la flama olímpica ha adquirit molta més importància de la que tenia. *“Per ser públic, gratis, obert, local, mòbil, cara a cara i no cobert a gran escala. El relleu de la torxa olímpica ha esdevingut socialment i simbòlicament l'antítesi de les cerimònies inaugurals, inclús amb certa protesta anti-ritual contra les elits socials que segreuen el centre de les cerimònies”* (MacAloon, 1995: 31).

Desfilada d'atletes

Més enllà del foc olímpic, els propis atletes en sí constitueixen un altre gran ritual olímpic. Es tracta de la desfilada d'atletes i de delegacions olímpiques, que es duu a terme just quan acaba l'espectacle cultural inicial. Aquesta mostra constitueix una de les grans parts de les cerimònies olímpiques, no només en temps que, per cert, és la més llarga, sinó en termes d'implicacions simbòliques.

² Más de 1.700 euros por una entrada para la ceremonia de apertura en Río. (2016, 3 d'agost). ELMUNDO. <https://www.elmundo.es/deportes/2016/08/02/57a09a3de2704e2a7a8b465f.html>

“En una cerimònia inaugural, cada nació és presentada de la mateixa manera, almenys, des del punt de vista formal, cadascuna essent igualment visible, igualment digna, i igualment Olímpica” (MacAloon, 1992, citat per Moragas, Rivenburgh et al., 1995: 90).

Mentre la Carta Olímpica especifica el format per la desfilada, tant equips com atletes pel seu compte utilitzen aquesta presentació per expressar la seva cultura per mitjà de vestimentes i comportaments. A mesura que avancen, els atletes han de saludar el cap d'Estat amfitrió i el president del COI des de la pista amb la seva marxa. De fet, fins fa poc es violaven certes normes del màxim òrgan de reglamentació olímpica, que prohibia activitats com l'oneig de banderes o la porta de símbols o càmeres durant la desfilada, però actualment, aquests decrets ja no es troben a la Carta.

Anells, bandera i himne olímpics

Cinc anells entrellaçats entre ells – tres amunt i dos avall – formen el que mundialment es coneix com el símbol olímpic. *“Un disseny basat en el primer logo que va presentar el mateix Pierre de Coubertin, qui va interpretar els cinc anells com les cinc parts del món “Les Cinq parties du monde”, que participaven als Jocs Olímpics”* (Lennarz, 2008: 101). Tant es pot trobar el símbol en negre completament, o bé amb cada anella d'un color: blau, negre, vermell, groc i verd. El seu significat es recull a la norma 8 de la Carta Olímpica (2021), que diu:

“El símbol olímpic expressa l'activitat del Moviment Olímpic i representa la unió dels cinc continents i la trobada d'atletes de tot el món als Jocs Olímpics.”

Un significat no molt allunyat del que pretenia el prop Pierre de Coubertin (COI, 2021):

“Aquests cinc anells representen les cinc parts del món ara conquistades a la causa de l'olimpisme i disposades a acceptar les seves fecundes rivalitats. A més, els sis colors així combinats reproduïxen els de totes les nacions sense excepció.”

El símbol olímpic es plasma sobre un fons blanc per formar la bandera olímpica. Tal com acaben els parlaments protocol·laris, comencen els rituals d'introducció dels símbols olímpics. Un grup d'esportistes designat pel comitè organitzador entra a l'estadi amb la bandera olímpica i desfila fins a arribar al màstil. Mentre desfilen, l'orquestra interpreta l'himne olímpic, que culmina quan la bandera ja és hissada.

4. Objectius de les cerimònies olímpiques

“L’any 1989, el Comitè Olímpic Organitzador de Barcelona ‘92 (COOB’92) va recollir tot un seguit de recomanacions en quant al contingut i les promocions d’objectius per la seva cerimònia, de part de totes les companyies interessades a produir o participar en qualsevol de les dues cerimònies olímpiques – d’apertura o clausura – de la ciutat. Aquestes doctrines es recollen en un dossier que també contenia la Carta Olímpica, documents audiovisuals de les dues cerimònies inaugurals anteriors – Los Àngeles 84 i Seül 88 – i dades tècniques estudiades als Jocs de Seül” (Moragas, Rivenburgh et al., 1995: 83). Aleshores, d’acord amb tals recomanacions, les cerimònies olímpiques necessiten complir la següent sèrie d’objectius:

- 1. Ser concebuda com un espectacle per la televisió i, alhora, com un espectacle pels espectadors que la gaudiran en viu i en directe.*
- 2. Respectar les normes establertes a la Carta Olímpica, tot i que és possible l’adaptació de rituals als nous mètodes televisius.*
- 3. Començar l’espectacle als carrers de la ciutat, amb l’ànim d’augmentar la participació (aquesta proposició va haver de ser abandonada a fi de demandes de les forces de seguretat).*
- 4. Mostrar la ciutat i el país organitzadors, actuant com a teló de fons cap a un sentiment de solidaritat amb tot el món.*
- 5. Investigar i estudiar a fons l’ús del folklore, introduint innovacions les quals podrien subratllar els seus valors universals i fer-ho més vívid per la televisió i els espectadors de l’estadi.*
- 6. Captar l’atenció als valors del moviment olímpic (pau, harmonia, integració, etc.).*
- 7. Dissenyar les cerimònies d’acord amb coherència amb l’estil estètic del disseny dels símbols prèviament aprovats, especialment el logotip i la mascota.*

(Moragas, Rivenburgh et al., 1995: 84)

Barcelona ‘92 va demostrar una lluita per guanyar responsabilitat en la creació i producció de les cerimònies inaugurals, i prova d’això en van ser els seus objectius. Arran d’aquests Jocs, diverses ciutats olímpiques s’han inspirat en els objectius previs a la cerimònia d’apertura de Barcelona per dur a terme la seva de pròpia.

5. La comunicació als Jocs Olímpics

El 1896, 60 mil persones aproximadament van poder veure els Jocs de la Primera Olimpíada Moderna, a Atenes. Tot just cent anys després, s'esperava que més de 3 mil milions de persones seguissin els Jocs Olímpics Centenaris d'Atlanta '96. *“El nombre d'espectadors que van a l'estadi olímpic a veure els Jocs en directe han augmentat exponencialment, però és mitjançant la televisió que l'audiència dels Jocs ha explotat. El creixement en el prestigi del moviment olímpic pot anar directament atribuït al desenvolupament de la televisió durant el Segle XX”* (Payne, 1995: 305).

Evolució dels mitjans als Jocs Olímpics

Des de ben a l'inici del Moviment Olímpic Modern, els mitjans han tingut un fort vincle amb la celebració dels Jocs. Durant el primer congrés Olímpic, l'any 1894, el propi Pierre de Coubertin carrega contra tots els allà reunits per intentar trencar amb les dinàmiques de la vella acadèmia, però a la vegada agraeix a la premsa tot el suport mostrat: *“Som rebels i és per això que la premsa sempre ha donat suport a les revolucions benèfiques com la nostra, ens ha entès i ens ha ajudat, cosa que, per cert, agraeixo de tot cor”* (Coubertin, 1894, citat per Fernández Peña, i Ramajo, 2014: 706).

“Una de les principals manifestacions de la unió entre els mitjans i els Jocs sorgeix aparellada al naixement de la primera tecnologia capaç de registrar imatges en moviment: el cinematògraf, aparegut l'any 1895” (Fernández Peña, i Ramajo, 2014: 706). Tot i aquesta tecnologia, no és fins als segons Jocs, els de París de 1900, que hi ha les primeres imatges estàtiques – les primeres en moviment sorgeixen *“als Jocs de Londres 1908, on s'enregistra el llançament de disc de Martin Sherindan i la prova de salt d'alçada de George Andre”* (COI, 2013, citat per Fernández Peña, i Ramajo, 2014: 706).

La ràdio també és present a la història olímpica des dels inicis del Segle XX. Oficialment, els primers Jocs Olímpics coberts completament des d'aquest mitjà són els de Berlín al 1936, tot i que existeixen transmissions radiofòniques prèvies dels Jocs d'Amsterdam de 1928, i els de Los Ángeles de 1932.

Precisament a Berlín '36 l'olimpisme pateix una de les majors modernitzacions de la història. *“Són els Jocs que marquen l'inici de l'era de la televisió i la seva vinculació amb el moviment olímpic, ja que és la primera vegada que es realitza una retransmissió televisiva”* (Fernández Peña, i Ramajo, 2014: 707). Es tracta d'una retransmissió senzilla,

amb únicament tres càmeres, a través d'un circuit tancat a 21 auditoris entre Berlín, Postdam i Leipzig, però el seu resultat és l'inici de les telecomunicacions.

No és fins els Jocs d'Hivern de Cortina d'Ampezzo, l'any 1956, que es retransmeten els Jocs per televisió. Quatre anys més tard, a Roma '60, és la primera vegada que les transmissions són internacionals. Un total de 18 països europeus van rebre les senyals en directe, i els Estats Units, Japó i Canadà van poder gaudir-los en diferit amb unes poques hores d'endarreriment.

Tot i que ha estat una gran aliada de l'olimpisme, la televisió no ha tingut el suport de tothom. Després del contratemps de la torxa als Jocs d'Ampezzo '56 – el darrer portador va entrebancar-se amb els cables televisius, va caure i es va apagar la torxa –, el president del COI d'aleshores, Avery Brundage opinava que *“els Jocs Olímpics havien sobreviscut 60 anys sense televisió, i podien fer-ho tranquil·lament 60 anys més”* (Payne, 1995: 305).

Tot i això, la televisió es va anar consolidant com a eina de difusió olímpica, amb més audiència Jocs rere Jocs. No hi ha cap altre esdeveniment a nivell mundial que hagi pogut dominar l'audiència global com ho han fet les olimpíades al llarg dels anys. En moments puntuals i en països determinats, competicions esportives o programes televisius concrets sí que han pogut superar en índex d'audiència els Jocs Olímpics, però aquests són els únics que es mantenen amb els índex en primer nivell global durant tot el seu decurs.

Amb Joan Antoni Samaranch al capdavant del Comitè Olímpic Internacional des de l'any 1980, els Jocs Olímpics assoleixen un nou nivell audiovisual. La comercialització massiva dels Jocs i la explotació dels seus drets televisius permeten assolir una globalitat mai vista abans a nivell olímpic. Amb aquesta injecció econòmica i els avenços en tecnologia, els Jocs entren a una nova perspectiva de creació audiovisual televisiva: *“s'introdueixen càmeres robòtiques que possibiliten nous plans, més propers als esportistes, que ajuden a transmetre emocions amb més intensitat”* (Fernández Peña, i Ramajo, 2014: 708). A Los Ángeles '84 arriba la fibra òptica, que permet una transmissió immediata, i a Barcelona '92 s'experimenta per primera vegada amb l'alta definició.

Tot i que el gran avenç tecnològic arriba amb Internet. L'any 1993 apareix la World Wide Web, i amb ella, tot arriba a tot arreu. El COI obre la seva pàgina web l'any 1995.

Un any després, als Jocs d'Atlanta '96, es compta amb un web propi de consulta d'informació i resultats, que arriba a les 185 milions de visites.

La publicació d'imatges en vídeo a la xarxa no arriba fins el 2004 a Atenes, a través de la cadena americana NBC. Als Jocs posteriors, a Pequín '08, és la plataforma Youtube la que pren força, i gràcies a un acord amb el COI ofereix la retransmissió en viu i en obert per a 78 països distribuïts entre Àfrica i Àsia, que no tenien accés a cap altre mètode de visualització ja que cap *broadcaster* nacional s'havia fet amb els drets. La resta de xarxes socials com Twitter o Facebook es consoliden com a formes de transmissió dels Jocs a partir de Londres '12, on també és la primera vegada que es transmet en mode 3D.

Les cerimònies d'apertura olímpiques vistes per televisió

Cadascuna de les edicions dels Jocs Olímpics és única i busca ser interpretable, i per això necessita d'una originalitat que permeti identificar elements característics propis, fet que rau a les cerimònies d'inauguració i clausura. *“La importància d'aquests espectacles és tal que ha arribat a tenir major rating televisiu com a esdeveniment individual durant els Jocs Olímpics”* (Nivón, 2017: 104). De fet, des de l'edició de Tokio '64 que es dona aquest succés, on la cerimònia d'apertura va arribar a un rating del 85%. Unes dades que no han canviat amb el pas del temps ja que, per exemple, la cerimònia inaugural de Londres al 2012 va arribar pics del 82,5% d'audiència.

Que la cerimònia inaugural d'uns Jocs hagi esdevingut l'esdeveniment olímpic més seguit per les audiències mundials per televisió no és feina fàcil. De fet, *“és el succés més difícil de realitzar en televisió pels Serveis de Radiodifusió Olímpica (OBS), a causa de la seva complexitat, riquesa i la seva diversitat intrínseca”* (Fernández Peña, 2016: 137). La producció i posterior realització d'una cerimònia d'aquest calibre té una minuciosa preparació, en la qual cada element està calculat gairebé al mil·límetre. El gran repte consisteix en crear una pel·lícula en directe, sense possibilitat d'edició, de duració d'unes tres hores i mitja, i amb diverses parts diferenciades com ara el protocol, la vessant artística o la mostra de la ciutat i país organitzadors.

L'OBS s'encarrega d'oferir una realització neutra d'aquest espectacle a tota la resta de les televisions que s'hagi fet amb els drets dels Jocs. Aleshores, en ells recau la responsabilitat de brindar una producció de qualitat de les parts artístiques i protocol·làries de la cerimònia. No és així amb la desfilada d'atletes, però, ja que aquesta està dedicada a que cada televisió nacional ofereixi la realització que cregui determinada

al seu país. D'aquesta manera es poden donar majors seguiments nacionals, i a part, moments com aquests serveixen també com una eina de promoció del país i els seus esportistes.

Les càmeres dins la cerimònia

La preparació televisiva per una cerimònia consisteix en una planificació en la qual es tingui en compte que qualsevol cosa pot fallar en qualsevol moment. És per aquest motiu que l'OBS juntament amb el comitè organitzador de cada Jocs preparen solucions alternatives per a poder cobrir qualsevol altercat tècnic o humà que es pugui desenvolupar durant l'emissió en directe de la cerimònia.

Així doncs, *“el primer que es preparen són les càmeres base, unes càmeres estructurals que permetrien oferir els espectadors una cobertura correcta de l'esdeveniment, si les càmeres que busquen oferir les perspectives més originals i innovadores fallen”* (Fernández, 2016, 138). Durant el protocol, la realització televisiva segueix una càmera situada a la pròpia tribuna de les autoritats. En cas que no es pugui fer ús d'aquesta càmera, bé perquè falli o bé perquè molesti les pròpies autoritats, s'utilitza una càmera *backup*, situada a la tribuna oposada.

L'equip de realització format per l'OBS i el comitè organitzador dels Jocs comencen amb la preparació de la cerimònia un any abans. És aleshores quan elaboren un *storyboard* en el qual apareixen els moments més importants de la cerimònia repartits per vinyetes. Aquesta representació és posteriorment desglossada per l'OBS, que s'encarrega de imaginar i formar els plans televisius per cada escena prèviament representada. Entre les diferents tasques per formar cada pla està la missió de dividir l'espai escènic en plans, és a dir, trobar un espai visual a cada part de l'estadi olímpic. *“Es calcula que cada cerimònia està composta per entre 2.500 i 3.000 plans diferents”* (Fernández, 2016, 142).

Un cop es té la planificació feta es procedeix a intentar plasmar les imatges en plans televisius, de manera que s'inicia la fixació de càmeres a l'estadi. Es comença amb les parts fixes, que són les referents a tots aquells elements de la cerimònia que es donen en cada edició: els discursos protocol·laris, rituals com l'encesa del pebeter, i la desfilada de les nacions per l'estadi. Un cop es tenen adjudicades les càmeres per aquestes situacions es comencen a afegir la resta de càmeres necessàries per captar l'espectacle artístic cerimonial. Hi ha vegades que alguna de les càmeres només té un ús d'un o dos plans

concrets, i no és pas estrany. El retrat minuciós de l'escena artística obliga a voler arribar a l'excel·lència televisiva, i per això es necessiten plans únics.

Des de fa ja tres dècades, les càmeres situades en helicòpters han adquirit importància en les cerimònies dels Jocs. Normalment s'utilitzen dos d'aquests vehicles aeris, tot i que, per qüestions de carburant, un s'utilitza durant el principi de la cerimònia i l'altre per la part final. Les càmeres que porten incorporades compten amb un gran zoom i un bon angular, i normalment tenen una funció de context, per enfocar l'entorn de la ciutat i la zona olímpica, a mode de plans embellidors.

Unes altres càmeres ja característiques a les cerimònies olímpiques són les *stedycam*, que són càmeres que permeten infiltrar-se en el mateix escenari per oferir plans més propers i reflectir el dinamisme de la part artística. La seva particularitat és que els operadors que les transporten duen una armilla d'estabilització ancorada al seu cos, que permet oferir imatges i que la càmera es vagi movent sense que hi hagi moviments bruscos i mantenint una bona estabilitat. Tot i la possibilitat d'endinsar-se al mateix escenari que els artistes durant la cerimònia, la responsabilitat dels operaris d'*stedycam* és majúscula, ja que tenen la missió de mostrar imatges de l'espectacle des de ben a prop, a la vegada que no l'entorpeixen.

Durant les cerimònies olímpiques predominen els plans generals i grupals, per seguir amb la línia de la col·lectivitat que marca l'olimpisme. És el cas de l'espectacle artístic inicial i de la desfilada dels atletes. Tot el contrari succeeix durant la vessant protocol·laria: l'atenció de la cerimònia recau sobre una autoritat concreta i aleshores els plans televisius emprats són tancats i curts sobre aquesta persona. El mateix es dona durant rituals com ara la hissada de la bandera olímpica o l'encesa del pebeter amb la flama. En aquests casos hi ha dos punts clau: l'element a destacar, sigui la bandera o la flama, i les personalitats que el porten. Llavors s'opta per plans detall combinats amb plans més llargs i sencers per mostrar els atletes portadors.

“La realització d'una cerimònia olímpica és, doncs, una combinació de detalls d'accions concretes amb grans plans generals de conjunt” (Fernández, 2016: 145). Per aquest motiu, el públic també hi juga el seu paper. De manera contextualitzadora i per alternar plans, l'OBS mostra en moltes ocasions el públic per ensenyar reaccions respecte l'espectacle o els parlaments protocol·laris.

MARC PRÀCTIC

1. Catalunya i Espanya reflectides a Barcelona '92

Es diu que hi ha un abans i un després de Barcelona '92 pel que fa a les cerimònies olímpiques. Es va renovar el gènere de ritualitat i el de cerimònia en general perquè, entre d'altres, *“l'espectacle estava pensat i dissenyat per dos tipus de públics”* (Ribot, 2019: 208): el públic que va viure-ho en viu i en directe a l'estadi – unes 60 mil persones –, i l'audiència televisiva – que va superar els 2 mil milions d'espectadors amb totes les televisions del món. Així doncs, es complia un dels objectius que apuntaven Moragas i Rivenburgh sobre el que havia de complir una cerimònia olímpica. Concretament, el primer de tots, que dictava que l'acte havia de ser concebut com un espectacle per la gent del propi estadi i un altre espectacle per la gent que ho gaudia des de casa per mitjà de la televisió.

La candidatura dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992 va ser trencadora des de bon inici: per primer cop es tractaria d'una olimpíada cultural, en la qual una divisió estrictament de cultura del Comitè Organitzador s'encarregaria de desenvolupar activitats en favor de la nació amfitriona.

“Barcelona'92 es diferencia d'altres olimpíades prèvies, com ara Roma'60 o Mèxic'68, per exemple, que tenien una divisió d'Art i Cultura en el mateix Comitè Organitzador, amb responsabilitat sobre aspectes endògens bàsics com ara les cerimònies, el disseny d'imatge i la gestió promocional, però també sobre l'activitat pròpia del programa cultural” (Moragas, 1992: 38).

Així doncs, els Jocs de Barcelona partien amb la premissa de posar per davant de qualsevol aspecte la cultura. Des de bon inici, es volia evidenciar que els Jocs Olímpics són un fenomen esportiu i cultural que les seves arrels es troben a Grècia. Els organitzadors van considerar necessari homenatjar i plasmar certes parts de la cultura hel·lena antiga en el moment en el qual es va conèixer que els Jocs del Centenari de 1996 no serien a Atenes, sinó a la ciutat nord-americana d'Atlanta.

A més a més, Catalunya i Espanya comptaven amb la particularitat ser dues nacions, cadascuna amb la seva identitat, i les seves relacions. I en aquest marc, i amb la idea de l'homenatge grec de context, es va considerar que el que representava més universalment a totes les parts és la idea “mediterrània”, més enllà de la idea d'Europa, que ja havia estat present en diverses cerimònies prèvies.

“El COOB’92, a través dels seus productors, va elaborar un llibre de premsa com a guia inicial de la cerimònia inaugural, que va ser utilitzat com a suport pel màrqueting, la promoció de l’esdeveniment i per garantir al màxim el seguiment a la cobertura informativa dels mitjans de comunicació” (Ribot, 2019: 210). En aquesta guia, es presentava la cerimònia als mitjans amb la següent estructura:

- **Primera part: Benvinguts al Mediterrani**

- Obertura: Hola!
- Arribada del Rei d’Espanya
- Benvinguts
- Terra de passió
- El Mediterrani, mar olímpic

- **Segona part: comencen els Jocs**

- Desfilada d’esportistes
- Parlaments i inauguració
- Entra la bandera olímpica
- XXV olimpíades
- El foc olímpic il·lumina l’Estadi
- Els juraments
- La gran bandera de l’amistat

- **Tercera part: música i Europa**

- Les torres humanes
- Opera, música per a l’univers
- Himne d’Europa, himne a l’alegria

La primera part, de 53 minuts i 49 segons exactament, es basa en la presentació i representació de l’herència cultural de la ciutat de Barcelona al llarg de la seva història. Es tracta d’una benvinguda al món des del que és el seu nou centre per mitjà de les costums i identitats folklòriques pròpies de la ciutat de Barcelona.

La primera gran imatge i representació de la cerimònia de Barcelona és la paraula Hola!, al bell mig de l’Estadi Olímpic de Montjuïc. Un gran nombre de ballarins amb vestimentes que representaven flors i ocells dissenyen una coreografia en la qual poc a poc es dissenyen les lletres de la paraula “HOLA”. Un cop formada, tot l’estadi crida Hola!, fet que suposa assolir un nou objectiu de les cerimònies olímpiques, com és fomentar la participació del públic a l’espectacle. A més a més, per finalitzar aquesta

escena, els mateixos ballarins acaben formant el símbol dels Jocs de Barcelona '92. Durant aquesta primera posada en escena, el músic valencià Carles Santos és l'encarregat de dirigir l'orquestra, amb una melodia en la qual hi destaquen les gralles, l'instrument més característic de la cultura catalana.

Al llarg de l'actuació de "Benvinguts" s'observa un altre dels grans trets d'identitat de la cultura catalana, com són les sardanes. Al ritme de gralles novament, una multitud de sardanistes interpreten el ball més característic de Catalunya. I ho fan formant els anells olímpics, de manera que a la vegada que es representa la cultura de la nació amfitriona, es fa una entronització de simbologia olímpica. Durant aquest ball, els sardanistes llueixen les vestimentes tradicionals de les colles per ballar sardanes, amb la modificació que és un vestit completament monocromàtic, tot de color blanc – enlloc de combinar aquest blanc amb el negre i el vermell com de costum.

En aquesta ocasió, però, les gralles anaven acompanyades per les veus de dos dels cantants d'òpera més reconeguts del territori català: la soprano Montserrat Caballé i el tenor Josep Carreras. Ambdós interpreten en llengua catalana la cobla "Donem-nos les mans" per així representar la cultura de Catalunya a la vegada que s'exalcen els valors olímpics com la unitat.

Tan bon punt com finalitza l'actuació de Caballé i Carreras, encara amb els anells olímpics formats al centre de l'estadi, l'orquestra interpreta l'himne popular català, el Cant de la Senyera. A mesura que avança la melodia, els mateixos sardanistes que abans formaven els anells olímpics es mobilitzen per formar aquesta vegada un gran cor al centre de l'estadi. Quan està completament format, i amb el punt àlgid de l'himne, es deixen anar diversos coloms blancs.

Amb la "Terra de passió" es dona pas a la festa que fa internacionalment coneguda Espanya. *"La festa que és la manera perfecta per combinar rituals i eufòria amb la qual la gent del Mediterrani expressa anualment les seves celebracions"* (Roca, 1995: 250). El tret de sortida per aquesta part d'espectacle el donen 360 tamborers de les terres del Baix Aragó, que baixen les escales de les graderies de l'estadi d'entre el propi públic, mentre inicien la percussió. Aquests tamborers vesteixen amb la seva indumentària tradicional: una túnica de color violeta – tot i que hi ha la meitat que van de negre – amb un vel sobre el cap. Quan arriben al centre de l'estadi, es troben amb 300 músics de

bandes llewantines i catalanes, incorporant per primera vegada elements folklòrics externs de Catalunya durant la cerimònia.

El director de la cerimònia, Josep Roca, explica que gràcies a la riquesa cultural de Catalunya i Espanya, l'acte tenia moltes opcions per triar. Però van triar elements culturals tenint en compte el present:

“La riquesa del folklore de Catalunya i Espanya va permetre desenvolupar una cerimònia ben completa. Però volíem utilitzar aquest folklore per innovar i afegir-hi petits canvis: només utilitzant tradicions que estiguessin vives a la societat d'aleshores; buscant maneres per reinterpretar-les; refent-les per enfortir els seus elements fonamentals i la connexió amb l'espectacle, simplificant-les de manera que tothom pogués captar el seu significat especial; i maximitzant-les per expressar el diàleg intercultural” (Roca, 1995: 231).

Mentre tots els músics es reuneixen al centre de l'estadi formant un gran cercle, a l'escenari apareixen figures geomètriques i reglades inspirades en l'art d'Antoni Gaudí, l'arquitecte més important de Barcelona i Catalunya. Un cop els músics acaben amb la seva peça, es mantenen al centre de la pista, mentre a l'escenari arriba un grup de bailaors, que donen la benvinguda al tenor Plácido Domingo. El cantant va interpretar la peça “Te quiero” mentre per l'altre extrem de l'estadi entrava la bailaora Cristina Hoyos a lloc d'un cavall acompanyada per diverses bailaores flamenques més. Quan Hoyos arriba a l'escenari, 12 parelles de bailaors l'acompanyen dansant flamenc, per després deixar-li tot l'escenari a ella i que interpreti una sevillana.

La Terra de la Passió conclou amb el tenor canari, Alfredo Kraus, interpretant la cançó popular “Del Cabello más sutil”. Instants abans, Cristina Hoyos havia abandonat l'estadi de nou a galop de cavall.

“El Mediterrani, mar olímpic” és el principal show de la cerimònia inaugural, i pel qual es recorda Barcelona '92, a part de ser l'espectacle de més durada amb més de 15 minuts. La seva producció teatral correspon al grup teatral avantguardista català La Fura dels Baus, amb l'ajuda musical del director japonès Ryuichi Sakamoto, qui va versionar, entre d'altres, la cançó popular “El Virolai”. *“L'acte es compon per 1.200 actors en escena i tota la pista de l'estadi coberta per una immensa tela blava representant el mar Mediterrani”* (Moragas, 1993: 5).

Aquest espectacle comença amb protagonisme musical per la percussió mentre nombrosos actors entren a l'estadi des d'un extrem vestits amb indumentàries que representen el foc. Tots junts formen un gran sol al centre de la pista, i paral·lelament es van aixecant dues columnes a un dels extrems de l'escena. Aquestes dues columnes representen Ceuta i Gibraltar, i en la mitologia grega son les que uneixen les aigües de l'oceà Atlàntic i el Mar Mediterrani. Per l'altre extrem de la pista entren un parell de bicicletes que transporten una figura humanoide de metall. És Hèrcules, i a mesura que avança, mou les cames i els braços per simbolitzar el seu moviment. L'apogeu d'aquesta escena es dona quan Hèrcules arriba a les columnes i les separa per donar entrada a una gran multitud d'actors vestits de blau que formen el mar Mediterrani. Aquesta acció simbolitza la separació d'Europa i Àfrica, i amb ella la fundació de Barcelona.

“Prop de 1.200 actors vestits amb teles blaves i platejades omplen la pista de l'Estadi Olímpic per representar el mar Mediterrani, i amb la seva coreografia simbolitzen les onades de l'aigua” (Ribot, 2019: 163). En aquest mar, apareix un lingot platejat que es transforma en un vaixell amb una tripulació en ell. Aquesta nau es dirigeix cap l'escenari on hi ha les columnes, però pel camí es topa amb diverses adversitats que són representades com monstres que envia Posidó.

Malgrat tot, l'embarcació supera els obstacles tot i els problemes i els sacrificis, i arriba a l'escenari. Allà, la tripulació encercla les columnes mentre aquestes es van transformant poc a poc en una flama que treu una fumata roja. D'entre la tripulació sorgeix una noia amb un cargol de mà a les mans, que saluda el públic mentre el mar s'enretira, i acte seguit es torna a reunir amb la tripulació amb l'apoteosi musical final. El que dona a entendre que comencen els Jocs Olímpics.

Acte seguit comença la segona part d'aquesta cerimònia inaugural, que comprèn la desfilada d'atletes, els actes més protocol·laris de discursos, i els rituals de la bandera i la flama olímpiques. En total, aquesta part s'allarga fins gairebé les dues hores de durada – una hora, i 56 minuts exactament.

Els actes culturals es reprenen a la tercera part de la cerimònia, un cop finalitzen l'encesa del pebeter i els juraments dels jutges olímpics. Tot seguit sona la melodia d'un dels himnes d'aquests Jocs, l'”Amics per sempre”, una cançó composta pel compositor anglès Andrew Lloyd Webber especialment per les olimpíades de Barcelona, títol de la qual va esdevenir-ne el lema, a més a més. La Coral de Sant Jordi canta la lletra de la

cançó mentre a la pista de l'estadi s'hi desplega una gran bandera olímpica que la cobreix pràcticament per complet.

Acte seguit, els llums de l'estadi s'apaguen i només queden il·luminats uns quants sectors de la pista d'atletisme. Comencen a sonar les gralles de nou, i es dona pas a l'actuació dels castellers. La tradició catalana dels castells és un espectacle únic al món en què es posen de manifest l'esforç, la unió i la força de voluntat dels homes i les dones. En un exercici d'intel·ligència i precisió física, 2174 homes i dones, enfilats els uns sobre els altres, construeixen dotze castells en homenatge dels dotze països que estan edificant la Comunitat Europea. *“Quan sembla els castells arriben al més alt, la força unitària i la solidaritat esdevenen el símbol de la construcció d'Europa”* (Montserrat, 2012: 1).

Fins a setze colles van participar en una de les actuacions castelleres més il·lustres de la història. Les que van aixecar torres en solitari van ser els Castellers de Barcelona, els Castellers de Vilafranca, els Bordegassos de Vilanova, la Joves Xiquets de Valls, la Vella dels Xiquets de Valls, els Xiquets de Tarragona, els Xiquets de la Vila d'Alcover i els Vailets de Gelida; la resta que ho van fer amb castells de germanor van ser els Nois de la Torre i els Xiquets de Vila-seca, els Castellers de Cornellà i els Xicots de Vilafranca, els Xiquets de Serrallo i els Castellers de Sant Pere i Sant Pau, i els Castellers de Castelldefels amb la Jove de Vilanova.

La culminació de la cerimònia inaugural de Barcelona '92 està clarament marcada per la música. Quan l'actuació castellera acaba, entren a l'escenari els cantants d'òpera Jaume Aragall, Teresa Berganza, Montserrat Caballé, Josep Carreras, Plácido Domingo i Joan Pons, i ofereixen un recital de 17 àries d'òpera. La música la posa l'Orquestra Ciutat de Barcelona, sota la direcció de Luís Antonio García.

Després d'un quart d'hora d'òpera, sona l'Himne de l'Alegria, de la novena simfonia de Ludwig Van Beethoven. El protagonisme ara rau sobre Eleazar Colomer, un nen de 13 anys que surt al mig de l'escenari i comença a interpretar la peça en català. Més endavant l'acompanyen les tres corals més importants de Catalunya: l'Orfeó Català, la Coral del Sant Jordi i la Coral Carmina. Amb aquesta peça musical conclou la cerimònia inaugural dels Jocs Olímpics de Barcelona 1992.

2. El pas a la modernitat amb els 2000 i Sydney

Els Jocs Olímpics de Sydney van transcendir del significat merament esportiu, per la importància paradigmàtica de les noves formes de globalització de la societat moderna que van constituir. *“Van esdevenir l'esdeveniment esportiu amb més participació de la història fins la data i, a més a més, van suposar un fenomen d'interès estratègic per diferents sectors socials com les noves tecnologies, mitjans de comunicació, publicitat o turisme”* (Moragas, 2000: 3).

La cerimònia de Sydney '00 va establir uns nous estàndards referents a la creativitat, la realització i la tècnica de producció. El director de la cerimònia, Ric Birch, *“va aconseguir reunir un equip de 650 professionals, 4.600 voluntaris assistents i un càsting de 12.700 actors per dur a terme les tretze parts de la cerimònia. Tot amb un pressupost de 50 milions de dòlars”* (Webb, 2001, citat per White, 2006: 123). Aquesta inversió de recursos en personal i tecnologia no tenia precedents en la història de les cerimònies olímpiques, fet que provoca que des del minut zero, els Jocs del Nou Mil·lenni – com van ser batejats – fossin trencadors i innovadors.

Evidentment, bona part dels recursos invertits van anar a parar a la representació de la cultura australiana durant la cerimònia. Sydney i, especialment Austràlia en general, té una cultura local en la qual hi destaca la població aborigen. *“En la representació australiana destaca la presència i la representació dels aborígens, integrada a la narració de la història d'Austràlia, interpretada de forma simbòlica com la trobada de grups socials i de cultures arribades al continent. Amb una referència constant a la natura: aigua, foc, mar, aire, animals, barrejats en un gran somni de progrés històric”* (Moragas, 2000: 4).

El Comitè Olímpic Organitzador de Sydney 2000 tenia molt present la natura a l'hora de representar la cultura australiana, ja que es tracta d'un país on històricament hi ha conviscut la societat moderna, els aborígens i hectàrees extenses de paisatge natural. Per això es va encarregar d'organitzar la cerimònia inaugural perquè tot quedés perfectament representat de la següent manera:

- **Primera part: “Welcome”**

- “Man from snowy river”
- “Deep sea dreaming”
- “Awakening”
- “Fire”
- “Nature”
- “Tin Symphony”
- “Arrivals”
- “Eternity”

- **Segona part: rituals i protocol**

- Desfilada de nacions
- “Dare to dream”
- Parlaments oficials
- Declaració inaugural
- “Heroes live forever”
- Himne olímpic, bandera i juraments
- Aparició de la torxa i encesa del pebeter

La cerimònia comença amb el camp de l'aeshores Telstra Stadium, l'estadi designat per ésser olímpic, cobert d'un terra amb sorra. L'espectacle inicial té protagonisme animal, i és que la primera figura que es veu durant la cerimònia és un home sobre un cavall entrant a gran velocitat. Darrere d'ell apareixen fins a 120 homes i dones, a cavall també, cadascun amb una bandera amb els anells olímpics. *“Aquests anells són blaus, ja que simbolitzen el color del mar, un color seleccionat per representar la unió de totes les nacions del món. Els colors dels anells olímpics es poden observar a les bufandes dels genets”* (White, 2006: 126).

De fons sona la peça musical a mode de cinema del poeta local Andrew Banjo Paterson, “Man from snowy river”, fent explícit el vincle entre la nació australiana, simbolitzada a la bandera, i la part blanca i rural de la identitat nacional masculina. *“Els genets porten barrets Akubra i abrics Drizabone fent referència als ramaders australians famosos durant la poesia del segle XIX de Paterson”* (Hogan, 2003: 106). Tots junts formen els anells a gran escala per tot l'escenari, fent una gran entronització de simbologia olímpica.

Un cop finalitza aquesta primera escena, es deixa anar una gran lona al centre de l'estadi on s'hi pot llegir la popular expressió australiana "G-day", utilitzada per saludar. Aleshores, l'orquestra de Swing City amb el trompetista australià James Morrison interpreten la fanfàrria clàssica australiana. Després de l'entrada de les autoritats i la interpretació de l'himne australià per part del grup Human Nature, l'orquestra simfònica de Sydney i Julie Anthony, els mateixos 120 genets abandonen l'estadi, aquesta vegada amb banderes d'Austràlia.

Als dotze minuts i mig de cerimònia apareix per primera vegada el que serà el fil conductor de tot l'espectacle: una nena de l'Austràlia contemporània de 13 anys anomenada Nikki Webster, que apareix durant totes les escenes d'aquesta cerimònia inaugural.

En aquesta primera aparició, Webster s'estira a terra mentre, de seguida, un elevat nombre d'actors amb unes grans lones la rodegen, simbolitzant formes marines. El nom de l'escena, "Deep sea dreaming", dona una pista sobre el que succeeix: la nena s'eleva com si estigués somiant mentre neda dins l'aigua rodejada de grans meduses, peixos i altres éssers marins. Entre les espècies marines que s'observen apareixen cavallets de mar, peixos àngel, cogombres de mar i morenes; tot de criatures populars als més de 36 mil quilòmetres de costa australiana.

Quan Nikki Webster torna a terra i s'enretiren totes les figures marines, comença l'"Awakening" que, com indica el seu nom, fa referència a com si hagués despertat del somni. La nena es troba envoltada d'aborígens, i des d'un extrem de l'estadi, a l'escenari, s'alça un d'ells per sobre la resta: Djakapurra Munyarryun. Entre melodies populars, Webster arriba a l'escenari amb el líder aborígen, i junts simbolitzen la connexió entre el present i futur, amb les arrels del passat, encara presents al país. Mentrestant, un nou grup de dones aborígen entren al centre de l'estadi. *"La formació principal que feien els ballarins són un cercle interior i un d'exterior, amb línies paral·leles que els limiten. Fertilitat i continuïtat de la vida són els missatges que es transmeten. La mateixa història de fertilitat havia estat transmesa a les parets de les coves Australianes durant milers d'anys. L'èmfasi està en els cercles tancats que representen el fort parentiu de la cultura aborígen"* (White, 2006, 128). Aquests actors vesteixen amb colors vermells i grocs que, juntament amb el negre de la seva pell, formen els colors de la bandera aborígen.

El que sembla el so d'una fallida tècnica dona pas a l'inici d'una nova escena: "Fire", fàcilment reconeixible perquè el primer que s'observa des d'un extrem de la pista és un gran nombre d'especialistes que escupen foc i fan acrobàcies amb ell. Austràlia és una gran illa coneguda pel seu clima extrem, i durant l'estiu és comú trobar-s'hi amb notícies de grans incendis forestals.

Un cop el foc passa de llarg, una melodia pacífica i tranquil·la dona pas a la renaixença de les espècies vives, amb l'escena "Nature". Apareix una gran quantitat d'actors vestits amb formes que simbolitzen plantes i flors on predominen els colors verd, rosa i blau. "*Apareix una abundant flora australiana inclosa l'emblema floral oficial de l'estat, la Golden Wattle, juntament amb les emblemes florals de New South Wales, South Australia i Victoria – la Waratah, l'Sturt's Desert Pea i la Common Heath, respectivament*" (White, 2006: 129). Per reprendre la continuïtat de la història que la cerimònia pretén explicar, reapareix primer Djakapurra Munyarryun, amb un aspecte meravellat per la natura que el rodeja, i posteriorment Nikki Webster, elevant-se des de dins de la Golden Wattle, al centre de l'estadi.

Les formes florals desapareixen a la vegada que entra escena una embarcació a rodes amb una tripulació de tres britànics del segle XVIII, amb el capità James Cook al capdavant – qui fou el colonitzador anglès d'Austràlia, després de navegar per la costa Est per primera vegada l'any 1770. Comença "Tin Symphony", l'escena que simbolitza tot el procés de colonització de la illa, i ho fa amb una música on les guitarres elèctriques són protagonistes per aportar drama. Un drama que encara es fa més palès quan se li afegeix la pirotècnia i un drac metàl·lic que escup foc.

La música dramàtica es suavitza i deriva en música èpica, on predomina la corda fregada. A la vegada entren a escena nombrosos actors que representen ferreters australians del segle XIX, un dels oficis més populars de l'època. "*Apareixen icones australianes com els criats a la mata, per recordar relíquies rústiques tan apreciades com ferro ondulat, molins de vent, coberts de cisalla i dipòsits d'aigua de pluja*" (White, 2006: 130). A mesura que avança el temps, sorgeixen més personatges que marquen l'evolució de les professions tradicionals australianes, dels quals destaquen des de ramaders d'ovelles amb els seus gossos d'atura, fins a benestants que simplement tallen la gespa.

“Arrivals” marca la globalització que viu el país durant el darrer segle. Diferents cultures d’Àfrica, Amèrica, Europa, Àsia i la pròpia Oceania arriben a Austràlia, i això es reflexa de la mateixa manera a l’Estadi Olímpic de Sydney. Entren a la pista actors que representen les diferents cultures del món: tribus africanes, ballarins asiàtics amb dracs màgics al capdavant, ballaores de flamenc, etc. Inclús hi ha una delegació que representen alienígenes verds. Tots s’ajunten per formar la silueta de la illa d’Austràlia, i al centre, el seu punt d’unió: Nikki Webster, que interpreta la cançó *Under Southern Skies*, un himne compostat per aquests Jocs Olímpics que celebra la diversitat cultural alhora que promou la unió del món en harmonia.

L’espectacle inicial conclou amb un últim gran show musical. Els balls urbans són els protagonistes en aquesta escena, que comença amb un claqué modern, i més tard se li afegeix el hip hop. Djakapurra Munyarryun amb Nikki Webster de la mà van rodejant els artistes fins arribar a un escenari central on s’hi llegeix la paraula “Eternity”. Aquest escenari és un pont que simbolitza la connexió de la vella Austràlia amb la nova i contemporània. Els dos protagonistes de la cerimònia abandonen l’estadi i el deixen per la Banda Olímpica, que amb el vent i la percussió al capdavant, culminen aquesta primera part de la cerimònia inaugural de Sydney.

3. Atenes '04 i la seva connexió amb l'antiguitat

Amb la ment als primers Jocs Olímpics moderns de l'any 1896 a Atenes, la candidatura hel·lena es disposava a celebrar els Jocs del Centenari, just un segle després, el 1996. Però Atenes es va topa amb un entrebanc durant la decisió de la seu d'aquestes olimpíades: Atlanta, la ciutat guanyadora del concurs i per tant organitzadora dels Jocs del '96. Des de bon inici, Atenes partia amb la premissa de Pierre de Coubertin i tenir una clara connexió amb els Jocs del passat, aquest cop per partida doble: els Jocs de l'Antiga Grècia i els primers Jocs Olímpics moderns. Però, malgrat no poder-se celebrar l'any del centenari, els Jocs d'Atenes '04 van tenir una clara connexió amb el temps passat:

“La cerimònia inaugural d'Atenes 2004, especialment el seu començament amb el compte enrere de 28 batecs i el posterior “diàleg” entre el percussionista a l'antic Estadi Olímpia i el del nou i renovat Complex Esportiu Olímpic conegut com Estadi OAKA (Estadi Olímpic) va oferir un dels moments més emocionats de tota la cerimònia, perquè des de bon inici, va mostrar una explícita connexió de l'antiga i moderna Grècia amb la contemporània i posteriorment, va expressar els sentiments d'una nació” (Panagiotopoulou, 2016: 136).

L'aspecte més destacable a primera vista d'aquesta cerimònia inaugural d'Atenes '04 és que el centre de l'Estadi Olímpic va ser cobert per una gran capa d'aigua. Un llac artificial que va requerir fins a 2.162 metres cúbics d'aigua, que també tenia una clara relació amb l'antiguitat:

“La transformació de l'escenari de l'estadi en un paisatge aquàtic nocturn recordava un doble naixement: el del cosmos i el de la nació (grega). L'evocació d'un universal i còsmic espai identificat amb la prehistòria de Grècia; i el que es veu, des dels anys trenta, com el naixement de la civilització grega. Això implicava una unió a doble cara: una continuïtat cultural des de la prehistòria fins a l'actualitat a l'àrea geogràfica específica de Grècia i una reafirmació de la creença que el naixement de la civilització grega coincideix amb el naixement de la civilització del món” (Traganou, 2010: 242).

Així doncs, el Comitè Olímpic Organitzador de la cerimònia d'Atenes '04 va organitzar un espectacle que girés en tot moment entorn a la història i la mitologia de la Grècia Antiga, combinat amb la cultura contemporània de la nació. Va dividir-ne les parts de la següent manera:

- **Primera part: Espectacle**
 - “Welcome”
 - Hissada de la bandera grega
 - “Allegory”
 - “Clepsydra”
 - “The book of life”
 - “The olive tree”
- **Segona part: rituals i protocol**
 - Desfilada d’atletes
 - Cançó Oceania
 - Tribut a les ciutats olímpiques
 - Parlaments oficials
 - Hissada de la bandera olímpica
 - Juraments
 - Aparició de la torxa i encesa del pebeter
 - Focs artificials finals

Així doncs, la cerimònia comença amb un gran desfilada de tamborers tradicionals grecs que toquen al compàs de la melodia d’un nombre bastant menor de buzukis – uns instruments de corda originaris de l’Antiga Grècia, d’aparença semblant a les guitarres. La desfilada de tamborers avança i rodeja el llac central, i es postra davant de la gran pantalla de l’estadi, on s’hi mostra un tamborer clàssic grec. A l’altre extrem de l’estadi, s’hi planta un dels tamborers de la desfilada, i junts duen a terme una batalla de percussió simbòlica entre el passat i el present. La primera gran apoteosi es dona quan des d’aquesta pantalla es dispara una bola de foc cap a l’aigua, d’on s’eleva els anell olímpics coberts en flames.

Una petita pirotècnia que llença l’estructura de l’estadi marca el final d’aquesta benvinguda a la cerimònia inaugural, i acte seguit apareix un nen en un vaixell de paper navegant per l’aigua. Més enllà de tenir simbolisme, aquest nen és l’encarregat de transportar la bandera de Grècia al seu cap d’Estat, Konstandinos Stephanopoulos, per la seva posterior hissada mentre sona l’himne nacional, interpretat per la Orquestra Simfònica de Grècia. El mateix procediment pirotècnic és utilitzat per marcar el final del ritual i donar pas a una nova escena. Aquesta vegada, és més aviat un petit piromusical,

ja que té una durada superior a l'anterior, i va acompanyat de la melodia de la Orquestra grega.

Tot seguit comença el primer dels dos grans espectacles de la cerimònia inaugural: "Allegory", en aquest cas. *"Aquesta escena és una representació que reafirmava el que ja se sabia, almenys per al públic grec: que la Grècia moderna és descendent natural de la civilització grega prehistòrica i antiga, l'última de la qual, segons els ideals neoclàssics predominants a la Grècia moderna, representa la base de la civilització europea"* (Traganou, 2010: 242). Com es pot observar des del principi, amb l'aparició d'una dona centaure que llança una javelina, es tracta d'un espectacle basat en la mitologia grega.

La javelina de la dona centaure cau al centre del llac, on just sorgeix una gran figura de color blanc, amb aspecte de rostre abstracte. Es tracta d'una representació humana de les illes Cíclades, una de les primeres mostres d'art grec de la història. Aquesta figura es trenca en vuit trossos, dels quals en sorgeix una escultura clàssica grega del cos d'un home amb les extremitats i el cap tallats. La mateixa escultura també es trenca en quatre trossos i n'apareix una d'igual però de dimensions més reduïdes. I aquesta darrera també es divideix en quatre. Totes les parts de les figures cauen lentament a l'alçada de l'aigua, mentre al centre del llac en sorgeix un cub amb una persona a sobre. Mentre aquest home posa sobre el cub, es reflecteixen imatges referents a la creació de la vida en les formes que han deixat les parts de les estructures.

Quan les peces toquen l'aigua, la il·luminació puja i el cub i la persona que hi havia en ell desapareixen. Per contra, entren en escena en primera instància Eros, el déu grec de l'amor, que sobrevola el llac; i després una parella enamorada, que comença a jugar i riure a l'aigua. La parella es fa un gran petó i cau a l'aigua, quan automàticament comença una desfilada. Comença doncs, el segon gran acte de la cerimònia inaugural d'Atenes '04: "Clepsydra", *"una desfilada cronològica i colorada de figures estilitzades que representen frescos grecs, mosaics, escultures i pintures des de la prehistòria fins a l'època moderna"* ((Panagiotopoulou, 2016: 137). Durant la desfilada hi és en tot moment Eros, sobrevolant els caps de les persones que apareixen. *"La seqüència comença amb actuacions d'art prehistòric i continua amb formes artístiques arcaïques, clàssiques, bizantines, otomanes i, finalment, modernes"* (Traganou, 2010: 241).

L'últim personatge de la desfilada és una dona embarassada, que dona pas a la següent escena de la cerimònia: "The book of life". La dona, amb el ventre il·luminat, entra a l'aigua per arribar al centre de l'escenari, mentre els personatges històrics de la desfilada l'observen des de la riba del llac. Aleshores, davant seu es forma una gran forma lumínica d'ADN, representant la creació de la vida. L'holograma de l'ADN es forma gràcies a una tecnologia innovadora de rajos làser. I aquesta representació, s'apaguen les llums i acaba l'escena.

Quan torna a il·luminar-se l'estadi, es veuen totes i cada una de les persones que han format part de la cerimònia voltant per l'escenari. Des dels tamborers inicials, fins els nombrosos actors que representaven l'escena "Clepsydra". Tothom desfila al voltant del llac mentre al seu centre s'hi reuneixen les peces trencades de les figures de l'escena "Allegory". No tornen a formar les escultures, però sí que fan un corralet, perquè al seu centre s'alci una olivera. Un arbre que simbolitza la pau. D'aquí el nom del tancament de la cerimònia inaugural d'Atenes '04, "The olive tree".

4. Anàlisi televisiva de les enceses dels pebeters

Barcelona

Pla	Durada	Càmera	Protagonisme	Descripció
Pla General	38''	Helicòpter	Estadi Olímpic	L'helicòpter sobrevola l'Estadi Olímpic i en dona una escena general, mentre per megafonia s'anuncia l'arribada de la torxa olímpica en català, castellà, francès i anglès.
Pla Conjunt Curt	4''	Steadycam	Atleta i flama	La càmera segueix l'entrada de l'atleta corrent amb la torxa fins que es frena a la pista i mostra al públic la flama olímpica.
Primer Pla	6''	Càmera fixa	Flama	Enfocament de la flama olímpica des de prop per veure com crema, en un angle contrapicat, per reflectir admiració cap el foc.
Pla Conjunt Llarg	11''	Càmera fixa	Atleta i flama	Zoom-out ràpid dels dos protagonistes fins que queda un pla picat en el qual s'admiren les dues figures. A la vegada, apareix un cyron en el qual s'anuncia que l'atleta és Herminio Menéndez i les seves tres medalles olímpiques prèvies. També comença a sonar l'orquestra.
Pla General	3''	Càmera fixa	Públic i flama	Imatge des del públic on tot és a les fosques i només destaca la flama il·luminada a la llunyania.
Primer Pla	7''	Càmera fixa	Flama	Pla idèntic a l'anterior primer pla, on s'enfocava la flama amb admiració.
Pla General	8''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge en picat on només es mostra il·luminat Menéndez sostenint la torxa sobre la pista.
Primer Pla	8''	Càmera fixa	Flama	Transició difusa i llarga en què hi ha fins a 5 segons on tots dos plans estan sobreposats. Després, es torna a veure nítidament la flama en primer pla, com en els darrers dos.
Pla General	3''	Càmera fixa	Flama	Pla des del costat contrari de l'estadi on es troba la flama, en el moment en què l'atleta arrenca a córrer i la càmera fa un petit seguiment.
Pla Sencer	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	Des del mateix costat que l'anterior pla, perquè no hi hagi un salt d'angle, es mostra la figura de Menéndez amb zoom mentre corre i la càmera el segueix.
Pla General	3''	Càmera fixa	Flama	Mateix pla general que l'anterior de l'anterior. La càmera fa un seguiment molt llunyà del moviment de la flama.
Pla General	4''	Càmera fixa	Atleta i flama	Seguint amb l'orientació dels plans anteriors, aquest cop el pla és més tancat, enfoca la pista en angle picat, com si dels ulls del públic es tractés, on només queda il·luminat Menéndez, i en segueix el seu moviment.

Pla Conjunt Llarg	10''	Càmera fixa	Atleta i flama	Canvi d'orientació. Des de la pista, a la línia d'arribada dels 100 metres llisos, es segueix com va arribant Menéndez.
Pla Mitjà	7''	Steadycam	Atleta i flama	L'operari de càmera segueix des del davant els passos de Menéndez, fins que aquest passa per davant seu.
Pla General	7''	Càmera fixa	Atleta i flama	Des del costat contrari de l'estadi, enfoca la flama, però com que és més a prop, ja es distingeix l'atleta.
Pla General	3''	Càmera fixa	Públic	Enfocament d'una de les tribunes de l'Estadi Olímpic on es veu el públic dividit entre els que tenen llumetes blanques i els que les tenen blaves.
Pla General	7''	Càmera fixa	Atleta i flama	Mateix pla de seguiment que l'anterior pla general de la flama i l'atleta fins que arriba a la recta principal de l'Estadi Olímpic.
Pla General – Pla Conjunt	11''	Càmera fixa	Atleta i flama	Des d'un dels extrems de la tribuna de la recta principal, es fa un pla general de la pista, i amb l'entrada de l'atleta es fa un zoom-in fins que el pla es tanca a la seva figura i la flama.
Pla Conjunt	18''	Càmera fixa	Atletes i flama	Des de peu de pista es capta com Menéndez acaba el seu recorregut i fa el relleu de la flama a Epi. La càmera en fa un primer seguiment amb zoom.
Pla Mitjà	9''	Steadycam	Atleta	L'operari de càmera segueix des del davant la cursa d'Epi, en un pla contrapicat per reflectir admiració, fins que aquest l'avança. Mentrestant, apareix un cyron anunciant que l'atleta és Epi, i la seva medalla de plata a Los Angeles '84.
Pla General	2''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge general de com Epi pren la primera corba de la pista d'atletisme.
Pla Detall – Pla Conjunt Llarg	12''	Càmera fixa	Ombra, atleta i flama	En primera instància es dona la imatge de l'ombra d'Epi i la flama olímpica, però als dos segons es fa un zoom-out i es deixa el pla en una imatge picada que mostra ja la figura al complet de l'atleta i la torxa d'esquenes.
Pla General	4''	Càmera fixa	Públic, atleta i flama	En primera instància és mostra un pla general curt del públic però de seguida es fa un zoom-out ràpid que permet veure com Epi entra a la recta que dona a l'escenari de l'estadi.
Pla General – Pla Mitjà	5''	Steadycam	Atleta i flama	L'operari de càmera és dins de la recta. En primera instància apareix Epi allunyat de la imatge però a mesura que s'acosta el pla es tanca fins que queda un pla mig en contrapicat de la seva figura.
Pla General	4''	Càmera fixa	Atleta i flama	Pla picat des de la graderia de com Epi, d'esquenes, passa entre la resta d'esportistes per la recta.
Pla Mitjà	17''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge de seguiment lateral, i zoomificada d'Epi passant entre els esportistes.

Pla General	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	Mateix pla que el de la càmera que captava d'esquenes a Epi passant entre la resta d'esportistes.
Pla Mitjà	2''	Càmera fixa	Atleta i flama	Mateix pla que el que captava en lateral i zoom a Epi passant entre la resta d'esportistes.
Pla Mitjà Escorç	22''	Steadycam	Atleta i flama	L'operari de càmera segueix la cursa d'Epi i capta la seva imatge d'esquenes i en contrapicat, fins que arriba a l'escenari.
Pla Americà	8''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge d'esquenes d'Epi mentre arriba a l'escenari i mostra la torxa a l'estadi.
Pla Mitjà	5''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge més tancada d'Epi, de nou d'esquenes, mostrant la flama al públic davant del seu aplaudiment.
Pla Conjunt	4''	Càmera fixa	Llotja	Pla contrapicat de la llotja oficial de l'Estadi olímpic on destaquen tres persones: el Rei Joan Carles I, la Reina Sofia i el President d'Espanya Felipe González. Estan a les fosques movent les llumetes blaves.
Pla Sencer	12''	Càmera fixa	Atleta i flama	El pla recull des dels peus d'Epi fins el final de la flama. L'ex-basquetbolista es troba dalt de l'escenari mostrant el foc a totes les localitats del públic.
Pla Mitjà	3''	Càmera fixa	Atleta i flama	Es mostra Epi d'esquenes en un pla picat mostrant la flama.
Pla Conjunt	9''	Càmera fixa	Atletes i flama	En un pla que mostra les dues persones de cap a peus, apareix Epi fent el relleu de la flama cap la fletxa de l'arquer paralímpic Antonio Rebollo, que es prepara per disparar la fletxa cap el pebeter. En cap moment apareix un cyron que mostri el nom de l'arquer.
Pla General	3''	Càmera fixa	Atleta, flama i escultura	En un pla general es mostra a Antonio Rebollo apuntant cap el pebeter olímpic. Però davant, en un primer pla escorç, s'aprecia una de les escultures de genets de Pau Gargallo.
Pla General – Primer Pla	17''	Càmera fixa	Atletes, flama i pebeter	En un pla general inicial es mostren Epi i Rebollo en escorç, i quan l'arquer dispara la fletxa, la càmera segueix el seu moviment fins el pebeter, que queda encès en primer pla contrapicat.
Pla General	4''	Helicòpter	Estadi Olímpic	L'helicòpter que sobrevola l'Estadi Olímpic dona una imatge general d'aquest, ara ja sí, amb plena il·luminació.
Pla Conjunt	4''	Càmera fixa	Llotja	Pla contrapicat de com la reialesa i el president d'Espanya es saluden afectuosament amb la gent del seu voltant.
Primer Pla	6''	Càmera fixa	Pebeter	Pla contrapicat del pebeter per despertar admiració cap a la flama olímpica.
Pla General	3''	Càmera fixa	Públic	Imatge d'un dels laterals del públic aplaudint.
Pla General	12''	Càmera fixa	Estadi Olímpic i pebeter	Imatge elevada de l'Estadi des de fora on es veu també el pebeter encès.

L'encesa del pebeter dels Jocs Olímpics de Barcelona '92 és de les més recordades de la història pel la seva espectacularitat i el seu misteri. Tothom recorda una fletxa llençada des de dins de l'estadi cap a fora perquè vagi cap el pebeter i l'encengui, i tot és gràcies al muntatge ideat pel mestre d'efectes especials Reyes Abades. Tot semblava indicar que la fletxa queia dins el pebeter i l'encenia automàticament, però temps després, es va saber que la realitat era diferent: la fletxa només el sobrevolava i des de baix, un operari n'encenia el gas perquè s'engegués.

“Portava dies i dies dient on s’havia de posar la càmera, perquè no es veiés el truc. I vaig ordenar que no hi hagués més plans que aquest. Els efectes especials tenen aquest encant. Hi havia truc, però la fletxa havia de fer màgia. Tot va quedar perfecte, sincronitzat. Diuen que vam enganyar a tothom, però no enganyem a ningú. Els efectes, el cinema, tot és màgia i així cal entendre-ho. Aquest atreviment van ser 86 metres de màgia pura. El foc havia de passar per allà”, comentava Abades en una entrevista³.

Pel que fa la realització pura de l'esdeveniment, s'aprecia una realització sofisticada tot i ser de l'inici dels anys 90, i comptar amb uns recursos tècnics limitats a causa de l'època. S'aprofita molt bé l'equipament, i es combinen els plans curts de peu de pista amb grans plans generals que mostren l'èxtasi del públic. L'ús d'una càmera des d'un helicòpter ajuda a veure l'ambient de tota la graderia des del cel.

Tot i només haver dos rellevistes, Herminio Menéndez i Epi, hi ha steadycams que tenen una gran funció del seguiment de la torxa. En cap moment es fan llargs els plans, ja que es combinen amb imatges generals de càmeres fixes des de la graderia, o amb primers plans de la flama, que donen importància al foc olímpic.

³ Pérez, Lluís Carles (2 de febrer de 2018). *El verdadero mago de la flecha de Barcelona '92*. Mundo Deportivo. Barcelona.

Sydney

Pla	Durada	Càmera	Protagonisme	Descripció
Pla General	40''	Càmera fixa	Estadi Olímpic	Pla general estàtic des d'un dels extrems elevats de l'Estadi Olímpic de Sydney mentre per megafonia s'anuncia l'entrada de la torxa olímpica portada per dones per celebrar els 100 anys de la participació de les dones als Jocs Olímpics.
Pla Conjunt	4''	Steadycam	Atletes i flama	La flama olímpica entra a l'estadi de mans de Betty Cuthbert, ajudada Raelene Boyle – ja que la primera va en cadira de rodes.
Pla General	5''	Càmera fixa	Atletes i flama	Imatge més allunyada i elevada de les dues atletes protagonistes passant entre el públic.
Pla Mitjà	5''	Càmera fixa	Atleta	Imatge curta de Boyle mentre empeny la cadira.
Primer Pla	7''	Càmera fixa	Atleta	Pla molt tancat del rostre de Cuthbert per mostrar la seva emoció.
Pla Conjunt	13''	Steadycam	Atletes i flama	L'operari de càmera se situa a la dreta de les atletes per oferir un pla des del costat invers des del qual ja havien estat mostrades. Les atletes saluden el públic.
Primer Pla	4''	Càmera fixa	Atleta	Mateixa imatge del pla tancat a Cuthbert per mostrar la seva emoció.
Pla General	12''	Càmera fixa	Atletes i flama	Es torna a oferir un pla molt més allunyat perquè s'observi només a les atletes il·luminades a la pista amb el públic al seu darrere.
Pla Conjunt	22''	Steadycam	Atletes i flama	Les atletes emprenen el seu camí, i ho fan a un pas lent, suficient perquè l'operari de càmera pugui seguir-les des del davant sense complicacions.
Pla General	6''	Càmera fixa	Atletes, flama i públic	Des de la graderia contraria a l'angle de l'operari de càmera, es mostra el pas de les atletes just a sota de la imatge, reflectint tot el públic sobre seu.
Pla Conjunt	15''	Steadycam	Atletes i flama	Mateix pla de seguiment des de l'steadycam mentre per megafonia s'anuncien els assoliments olímpics de Cuthbert i Boyle.
Pla General	6''	Càmera fixa	Atletes, flama i públic	Mateix pla general que l'anterior.
Pla General	14''	Càmera fixa	Atletes, flama i públic	Pla general des del costat posterior al camí de les atletes, que emprenen una de les rectes de l'estadi.
Pla Conjunt	31''	Steadycam	Atletes i flama	L'operari de càmera se situa de nou, a l'esquerra de Cuthbert i Boyle. Les dues atletes s'aturen davant de Dawn Fraser, i fan el relleu de la torxa. En el mateix pla, l'operari torna a canviar l'eix i se situa al davant de Fraser mentre aquesta emprèn els primers passos de la cursa. La realització televisiva ofereix un cyron anunciant qui és.

Pla General	10''	Càmera fixa	Atleta i flama	Des del costat oposat de la pista, s'ofereix una imatge de la cursa de Fraser a la vora de la resta d'esportistes de l'escenari.
Pla Mitjà – Pla Sencer	15''	Steadycam	Atleta i flama	L'operari de càmera ja no ha de fer un pla on hi entrin dues atletes, i pot tancar-lo fins a fer un pla mig. A mesura que avança Fraser, l'operari es va quedant enrere fins que fa un pla escorç de la seva figura des del seu darrere, on ja es veu la seva figura completa.
Pla sencer – Pla General	10''	Grua	Atletes i flama	Una grua fa un pla inicial de l'arribada de Fraser al final de la recta dels 100 metres llisos, des de l'alçada dels ulls d'una persona. A mesura que avança Fraser, la grua s'eleva i ofereix el pla amb més perspectiva. Al final, Fraser es troba amb Shirley Strickland, i inicien el relleu de la torxa.
Pla Conjunt	20''	Steadycam	Atletes i flama	Un nou operari de càmera capta des del davant el relleu de Fraser i Strickland, i les primeres passes de la cursa de la darrera.
Pla General	9''	Càmera fixa	Flama i públic	Des del costat oposat de l'estadi, una càmera molt elevada capta com Strickland es mou per la pista, però només s'aprecia la flama.
Pla Mitjà	9''	Steadycam	Atleta i flama	L'operari de càmera se situa al davant de Strickland captant la seva cursa, fins que aquesta l'avança.
Pla General	4''	Càmera fixa	Flama i públic	Mateix pla general que l'anterior.
Pla mitjà	12''	Càmera fixa	Atletes	Des de l'alçada dels ulls d'una persona es capta de manera frontal i amb zoom com Strickland arriba al davant de Shane Gould, aquesta en escorç. El pla és tan tancat que en cap moment apareix la flama, el protagonisme és per les atletes.
Pla Mitjà	12''	Càmera fixa	Atletes i flama	Com l'anterior pla però des de la perspectiva frontal de Gould. Les dues atletes s'abracen, fan el relleu, i quan Gould eleva la torxa, la càmera fa un zoom-ou per captar la flama.
Pla Sencer	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge frontal de com Gould avança per una de les rectes de la pista mentre per megafonia s'anuncien els seus assoliments.
Pla General curt	5''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge més lateral i llunyana de com Gould pren la corba de la pista. La càmera segueix el moviment de l'atleta.
Pla Mitjà	9''	Càmera fixa	Atleta	Imatge frontal de Gould corrent i saludant el públic. El pla és tan tancat que la flama no hi apareix.
Pla General	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	Pla lateral i elevat de la corba de la pista mentre Gould hi passa.
Pla sencer	9''	Càmera fixa	Atletes i flama	Des de l'alçada mitjana de la graderia, i en lateral, es capta com Gould arriba a Debbie Flintoff-King, i fan el relleu de la torxa.

Pla Mitjà	17''	Steadycam	Atleta i flama	En primera instància, l'operari de càmera mostra a Flintoff-King, però quan aquesta mostra la torxa al públic, la imatge s'allunya per encabir-hi la flama. Acte seguit, segueix la cursa de l'atleta des del darrere, ja dins de la recta que porta a l'escenari.
Pla General	8''	Càmera fixa	Flama	Des d'un dels laterals es capta com Flintoff-King passa entre els esportistes però només s'aprecia la flama.
Pla Sencer Escorç	5''	Steadycam	Atleta i flama	El mateix operari de càmera segueix darrere de Flintoff-King captant la seva cursa entre els esportistes.
Pla Mitjà	13''	Càmera fixa	Atleta i flama	Pla lateralitzat i zoomificat de Flintoff-King passant entre els esportistes.
Pla General	6''	Càmera fixa	Flama	Pla lateralitzat també, però més allunyat, per això només s'aprecia la flama entre els esportistes.
Pla Seqüència	42''	Steadycam	Atletes i flama	Des de l'interior de la recta es capta com Flintoff-King es va apropant fins al punt que l'operari de càmera capta la seva figura des de prop i, aleshores, segueix la seva cursa des del davant. Després, l'atleta l'avança i la segueix des del darrere. Un cop s'aproxima a l'escenari, es troba amb Cathy Freeman, s'abracen i fan el relleu de la torxa. Aquesta mostra la flama a l'estadi mentre la càmera s'allunya per captar bé tota la figura.
Pla Mitjà	8''	Càmera fixa	Atleta	Imatge en zoom de Cathy Freeman en un pla tan tancat que no es veu la flama.
Pla General	7''	Càmera fixa	Pebeter	Pla general de l'escala cap el pebeter olímpic, a les fosques.
Pla Sencer	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	Pla elevat de Cathy Freeman des de dalt de les escales que ha de pujar, per donar la sensació de impressió.
Primer Pla	10''	Càmera fixa	Atleta	Imatge lateral molt tancada del rostre de Freeman per mostrar la seva emoció.
Pla General	12''	Grua	Escales pebeter	Des de dalt de tot de les escales es mostra tot el recorregut que haurà de fer el pebeter elevat-se amb la flama olímpica.
Pla Seqüència	32''	Grua	Atleta i flama	Freeman comença a pujar escales i una grua amb càmera la segueix des del davant, primer de manera frontal, i després lateral, quan passa pel mig de l'orquestra. Quan arriba a dalt, Freeman entra a una bassa d'aigua.
Pla Sencer	5''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge imponent de Freeman al centre de la bassa, amb una cascada al darrere, mostrant la flama al públic.
Pla Mitjà	8''	Càmera fixa	Atleta i flama	Pla més tancat i lateralitzat que l'anterior, però amb el mateix propòsit.
Pla Conjunt	16''	Càmera fixa	Atleta, flama i pebeter	Imatge des del darrere de com Freeman acosta la flama a l'aigua i s'encén un cercle de foc al seu voltant. És el pebeter elevat-se.

Pla Conjunt	4''	Càmera fixa	Atleta, flama i pebeter	La mateixa imatge frontal que captava imponent a Freeman, ara capta com al seu voltant s'eleva el pebeter.
Pla Detall	6''	Càmera fixa	Pebeter	Imatge des de terra de com el pebeter va elevant-se i deixa anar aigua.
Pla Conjunt	5''	Càmera fixa	Pebeter, atleta i flama	Amb la mateixa càmera que ha captat l'encesa del pebeter, es capta ara com aquest es va elevat per sobre de Freeman des del darrere.
Pla Americà	5''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge frontal de Freeman, xopa per l'aigua que deixa anar el pebeter, mostrant la flama.
Pla General Curt	7''	Càmera fixa	Pebeter, atleta i flama	Pla general lateral de la situació del pebeter sobre Freeman.
Pla General Llarg	5''	Càmera fixa	Pebeter, atleta i flama	Pla general molt més llunyà que mostra la mateixa situació.
Pla General	8''	Càmera fixa	Pebeter, atleta i flama	Pla general oposat als dos anteriors. Freeman comença a avançar cap a les escales per on ha pujat.
Pla Sencer	6''	Càmera fixa	Atleta, flama i pebeter	Imatge molt imponent des dels peus de Freeman mentre aquesta mostra la flama amb el pebeter per darrere seu.
Pla General	8''	Càmera fixa	Pebeter, atleta i flama	Pla general lateral de la situació del pebeter sobre Freeman.
Pla Detall	4''	Càmera fixa	Flama	Pla detall de la flama olímpica que crema dins del pebeter.
Pla General Curt – Llarg	43''	Grua	Pebeter, atleta i flama	Imatge lateral que mostra com el pebeter comença a moure's per pujar automàticament les escales fins a dalt de l'estadi. Després, la imatge queda frontal amb tot el camí que ha de recórrer el pebeter.
Pla Detall	7''	Càmera fixa	Flama	Pla detall de la flama olímpica que crema dins del pebeter.
Pla General Curt	14''	Grua	Pebeter, atleta i flama	Imatge lateral que mostra com el pebeter comença a moure's per pujar automàticament les escales fins a dalt de l'estadi
Pla Mitjà Escorç	9''	Steadycam	Atleta, flama i Pebeter	Imatge tancada des de l'esquena de Freeman mentre contempla el pebeter olímpic.
Pla Conjunt	13''	Càmera fixa	Atletes	Imatge frontal de la resta de portadors de la torxa tots junts contemplant el pebeter
A partir d'aquest moment, hi ha una seqüència de plans durant més de 6 minuts, del pebeter olímpic mentre aquest puja per les escales fins que aleshores, dalt de tot de l'estadi, s'eleva un pebeter més petit que és el que manté definitivament la flama durant tots els Jocs.				

A Sydney es dona una de les enceses de pebeter de més duració de la història. Més de quinze minuts passen entre que la torxa arriba a l'estadi i la flama és al pebeter. En part, es deu al nombre de rellevistes – fins a 5 – que es passen la torxa dins l'estadi. Era la commemoració del centenari de la participació de les primeres dones als Jocs Olímpics, i el comitè organitzador va voler donar visibilitat a la dona amb tot de rellevistes femenines pel final del recorregut de la flama olímpica.

Però el que realment provoca que la durada del ritual sigui tan elevada va ser un error tècnic durant l'encesa del pebeter. La darrera rellevista, Flintoff-King, va encendre un primer pebeter que s'havia d'eleva i pujar les escales automàticament, perquè a dalt de l'estadi, s'elevés el pebeter definitiu amb la flama que transportava. Però el primer pebeter va patir una averia a l'hora d'eleva-se inicialment i va estar més de 5 minuts aturat. Per això els plans del ritual són tan repetitius al final. Havien d'improvisar.

Prèviament, durant els relleus dins l'estadi, s'ofereix una retransmissió bastant plana, sense grans innovacions. Els relleus són lents i llargs, i això fa que els plans amb les steadycams també ho siguin. Es podria haver jugat més amb els usos dels primers plans, tant de la flama olímpica com de les cares de les atletes, però la transmissió es basa en una combinació d'imatges de les steadycams amb plans generals des de la graderia.

Atenes

Pla	Durada	Càmera	Protagonisme	Descripció
Pla General	12''	Càmera fixa	Estadi Olímpic i flama	Situació general de l'estadi a les fosques mentre espera l'arribada del foc olímpic. La flama entra a gran velocitat per un dels costats de l'estadi, i s'atura.
Pla Sencer – Pla Americà	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	S'aprecia des de prop el portador, Nikos Galis, com mostra la torxa al públic. El pla es va tancant amb zoom-in fins que quedà americà.
Primer Pla – Pla General	10''	Càmera fixa	Atleta	De manera lateral, es mostra un pla molt més tancat de Galis per mostrar la seva emoció. Es duu a terme un zoom-out i quan s'observa la seva figura completa, l'atleta emprèn la cursa.
Pla Sencer – Primer Pla	8''	Càmera fixa	Atleta i flama	Des d'un punt elevat, com si de la graderia es tractés, es mostra com Galis avança amb la flama de manera frontal. El pla es va tancant, però aquest cop donant protagonisme a la flama i deixant fora de pla l'atleta.
Pla Sencer – Pla General	5''	Grua	Atleta, flama i públic	La grua se situa a la mateixa alçada que Galis i ofereix un pla lateral de la seva cursa, amb el públic de fons. Quan l'atleta guanya metres, la grua s'eleva i segueix el seu recorregut però mostrant una situació molt més general de l'estadi.
Pla Sencer	9''	Càmera fixa	Atleta i flama	Pla fontal de la cursa de Galis amb la flama.
Pla General	12''	Càmera fixa	Atletes i flama	Imatge lateral des de dalt de la graderia de l'estadi de com Galis pren la primera corba de la pista, es troba un altre atleta i en fa el primer relleu.
Pla Mitjà	4''	Càmera fixa	Atletes i flama	Imatge tancada i en escorç de com els dos atletes acaben de fer el relleu, i comença la segona cursa.
Pla General	4''	Grua	Atleta i flama	La grua s'eleva i segueix el recorregut del segon atleta, encara des del darrere.
Pla Seqüència	25''	Càmera fixa	Atleta i flama	Primer pla frontal del segon portador de la torxa. De manera elevada, es mostra com Dimitris Domazos segueix la cursa amb la flama olímpica. La càmera el segueix fins que arriba a la recta principal, aleshores el capta de manera més lateralitzada. Al final del seu recorregut es troba amb la tercera portadora, i comencen el relleu.
Pla Detall	5''	Càmera fixa	Flama	Pla estètic i artístic de la torxa com a únic element il·luminat de l'escena enmig del relleu.
Pla General	16''	Càmera fixa	Públic i flama	Des del costat oposat de l'estadi, es capta la situació general del públic. A mesura que

				avança la flama, se li va fent un zoom-in per tal que es vegi de més a prop.
Pla Sencer	12''	Càmera fixa	Atleta i flama	De manera frontal, es mostra la cursa de la tercera portadora, Voula Patoulidou, mentre saluda el públic.
Pla General	6''	Càmera fixa	Atletes i flama	Des de la graderia s'ofereix un pla de com Patoulidou pren una de les corbes de la pista i es troba amb el següent portador.
Primer Pla	7''	Càmera fixa	Flama i atleta	Pla dedicat a la torxa olímpica mentre els atletes duen a terme el relleu. Posteriorment, apareix el rostre del nou rellevista, que és Kakhi Kakhiashvili.
Pla General	32''	Càmera fixa	Atleta, flama i públic	Des de la mateixa pista i de manera estàtica, la càmera situada enmig de la corba espera a que Kakhiashvili arribi i passi pel davant seu mentre el segueix de manera lateral. Al final de la corba, es troba amb un nou rellevista i fan el relleu.
Pla Mitjà	6''	Càmera fixa	Atleta	Pla més tancat del nou atleta portador de la torxa: Ioannis Melissanidis. La flama no arriba a aparèixer en imatge.
Pla General Curt	14''	Grua	Atleta i flama	La grua es disposa a l'alçada dels ulls d'una persona per captar com Melissanidis passa pel seu costat i a mesura que s'allunya, va aixecant el pla.
Pla General	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	Imatge elevada des de la graderia de com Melissanidis acaba una de les corbes de la pista.
Pla Sencer	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	Pla frontal de com Melissanidis saluda el públic.
Pla General	10''	Càmera fixa	Atletes i flama	La mateixa càmera que l'anterior situada a la graderia capta com Melissanidis arriba a un nou rellevista i li cedeix la torxa.
Pla Conjunt Llarg	13''	Càmera fixa	Atleta i flama	Una càmera a l'interior de la recta que dirigeix a l'escenari capta com el nou portador, Nikolaos Kaklamanakis, pren les primeres passes de la seva cursa.
Pla General	5''	Càmera fixa	Pebeter	Una càmera situada a la pista mostra tota l'estructura del pebeter olímpic.
Pla General	19''	Càmera fixa	Estadi Olímpic i flama	Imatge lateral des de dalt de la graderia de com Kaklamanakis avança entre la resta d'esportistes, però la imatge és tan llunyana que només es reconeix la flama. El pla acaba amb un petit zoom-in.
Pla Sencer	3''	Càmera fixa	Atleta i flama	Des de l'interior de la recta i entre els esportistes, en un angle contrapicat des del terra, s'enfoca la cursa de Kaklamanakis fins que aquest passa de llarg.
Pla General	6''	Càmera fixa	Atleta i flama	La mateixa càmera lateral que oferia imatges des de la graderia de com Kaklamanakis passava entre els esportistes, ara capta com l'atleta puja les escales cap al pebeter.

Pla Subjectiu	4''	Steadycam	Pebeter i flama	Imatge des de dins del camp del pebeter com si de la vista d'un dels esportistes olímpics es tractés.
Pla General	5''	Grua	Atleta i flama	Imatge lateral de seguiment de com Kaklamanakis puja les escales cap el pebeter.
Pla General	5''	Càmera fixa	Atleta, flama i pebeter	Des de la pista s'ofereix un pla de com Kaklamanakis va arribant al pebeter, molt més gran que ell, imponent.
Pla General Curt	5''	Grua	Atleta i flama	La mateixa grua que abans capta com Kaklamanakis arriba al final de les escales, de més a prop, amb zoom.
Pla Conjunt – Pla General	34''	Càmera fixa	Atleta, flama i pebeter	Des de la pista, es capta una imatge amb angle contrapicat, per reflectir admiració, de com Kaklamanakis encén el pebeter. La càmera fa un gran zoom-out per mostrar com el pebeter es va elevant.
Pla Detall	5''	Càmera fixa	Flama	Imatge en primer pla de la flama ja cremant dins el pebeter.
Pla General	10''	Càmera fixa	Estadi Olímpic i pebeter	Des de dalt de la graderia lateral s'ofereix una imatge de la situació general de l'estadi mentre el pebeter acaba d'eleva-se.
Pla General	11''	Càmera fixa	Pebeter	Des de la pista, i de manera frontal, es mostra imponent el pebeter ja cremant amb un gran angle contrapicat per reflectir admiració i emoció. A mig pla s'ofereix una transició que queda a mitges de la flama cremant en primer pla.
Primer Pla	3''	Càmera fixa	Atleta	Imatge lateral de Kaklamanakis en primer pla, per mostrar l'emoció del seu rostre, mentre mostra la flama tot i que aquesta no surt en imatge.
Pla General	20''	Càmera fixa	Estadi Olímpic i pebeter	Imatge lateral de la situació general de l'Estadi Olímpic amb el pebeter a un dels seus costats cremant. La melodia arriba al seu punt àlgid i acaba, amb l'ovació del públic.

L'encesa del pebeter d'Atenes té una gran sofisticació, i la seva retransmissió va d'acord amb aquesta complexitat, però es troben a faltar alguns aspectes característics del ritual. Per començar, el comitè organitzador opta per fer fins a sis relleus de la flama dins l'estadi; una decisió que podia comportar un allargament excessiu de l'encesa, però els testimonis es passen ràpid la torxa, i tot plegat es fa amè.

Durant la cursa dels atletes per l'estadi amb la flama olímpica es troba a faltar algun pla proper al rellevista que segueixi les seves passes, ja sigui des del davant o per darrere. Hi ha steadycams per l'estadi, perquè es colen en algun pla per darrere, però pel ritual d'encesa del pebeter no són utilitzades. Per contrarestar-ho, s'utilitzen grues que segueixen el recorregut dels atletes i posteriorment acostumen a elevar-se per oferir plans generals de l'estadi.

Quan arriba el moment de l'encesa predominen els plans generals ja que l'estructura del pebeter així ho demanda. Es tracta d'un obelisc que inicialment està ajupit i un cop rep la flama, comença a elevar-se fins que crema a dalt de tot de l'estadi. És aleshores quan es mostra per primera vegada el foc olímpic en primer pla, ja que durant la cursa dels atletes no havia aparegut encara.

Conclusions

Un cop observades amb deteniment les tres cerimònies inaugurals d'aquest anàlisi, el primer que es pot afirmar és que l'evolució televisiva és fa evident en cada un d'aquests espectacles. Es pot admirar fàcilment gràcies als grans esdeveniments que eren captats inclús millor per les càmeres que per l'ull humà, fent així palès que les cerimònies eren dissenyades per dos tipus de públics: el que les gaudeix en viu i en directe present a l'estadi olímpic, i el que l'admira des de casa seva a través de la televisió.

De fet, aquest requisit era el primer dels objectius que comentaven Moragas i Rivenburgh (1995) [vegeu pàgina 15] sobre el que havia de complir una cerimònia inaugural olímpica. És fàcil d'observar quan, per exemple, a Barcelona '92, el primer missatge que es transmet és un gran "HOLA" format per centenars de voluntaris, orientat cap a la tribuna principal des d'on hi ha una de les càmeres mare situades. També podrien ser els casos de les formació dels anells olímpics, a Sydney per mitjà de voluntaris també, o bé a Atenes amb uns grans anells que s'encenien amb foc. En ambdós casos, orientats cap a la càmera principal.

Parlant dels anells olímpics, totes tres cerimònies també compten amb diversos moments d'entronització de simbologia olímpica, com els casos de la formació dels anells. Però no només hi ha enaltiment de la simbologia olímpica, també s'hi reflecteixen els seus valors, com marca el sisè criteri que ha de complir una cerimònia. El tret més distintiu és amb Atenes '04, on es conclou l'acte amb l'alçament d'una olivera, símbol universal de la pau i un dels valors olímpics més importants. A Barcelona '92, per exemple, la pau és present en la cançó "Donem-nos de les mans", de Montserrat Caballé i Josep Carreras, i a Sydney '00, amb la puresa infantil de Nikki Webster.

Pel que fa als aspectes culturals, és evident que les tres cerimònies compten amb nombroses escenes que reflecteixen elements propis de la seva nació, però el que es pot afirmar és que la cerimònia de Barcelona aporta més cultura respecte les altres dues. La possibilitat de ser una ciutat seu que pot compartir dues nacionalitats alhora – catalana i espanyola – aporta un plus per enriquir el seu espectacle. El COOB'92 va ser capaç d'incloure elements tant distintius de les dues nacionalitats com poden ser el flamenc o els castellers, a la vegada que les englobava a les dues amb el seu passat comú amb la idea del Mediterrani i el mite d'Hèrcules.

El mateix es podria trobar a Sydney, amb la idea de compartir escenari entre la comunitat aborigen i l'Austràlia contemporània, però el fet que apareguin membres de nombroses tribus aborigen fa que es tracti directament d'un espectacle multicultural que no pas de doble nacionalitat. La idea de la cerimònia de Sydney '00 resideix a mostrar elements que conté el seu país, sense necessitat que siguin culturals. De fet, bona part de la cerimònia es basa en reflectir la flora i fauna natural australiana. I tot això, sumat a l'entrada del nou mil·lenni, fa que sigui un espectacle que pretén combinar la modernitat contemporània australiana amb la seva multiculturalitat i la seva natura.

El cas d'Atenes '04 podria considerar-se una combinació de les idees de Barcelona i Sydney, salvant les distàncies. S'hi incorporen diversos elements del folklore grec com per exemple els buzikis, però el més important de la cerimònia és com se centra en la història i la mitologia de l'Antiga Grècia. Es parteix amb la principal premissa de Pierre de Coubertin de tenir una clara connexió amb els Jocs del passat, i la obté clarament, sobretot durant la desfilada de l'escena "Clepsydra".

Es pot observar una evolució estètica i artística en els continguts dels tres espectacles inicials. El show més complex de la cerimònia de Barcelona, per exemple, és el del Mar Mediterrani, amb nombrosos actors simbolitzant l'aigua, i una embarcació que es movia amb rodes. A l'altre extrem de la modernitat es pot trobar el cas d'Atenes, on directament es simbolitza el mar amb una gran bassa d'aigua real, en la qual també hi apareix un gran vaixell de paper que sembla que navegui realment. Els animals i les formes que apareixen a Sydney, per exemple, també són més complexes que les de Barcelona, i es mouen amb més naturalitat. Però tot es tracta d'una evolució temporal, ja que Barcelona és una cerimònia d'inicis dels anys 90, mentre que les altres dues corresponen al nou mil·lenni, amb tots els avenços que això comporta. Malgrat tot, les tres cerimònies aconsegueixen captar l'esperit olímpic alhora que reflecteixen els seus trets identitaris més característics.

Pel que fa les realitzacions televisives, amb la mostra de les tres enceses dels pebeters, s'observa que l'objectiu de les tres cerimònies és el mateix: bàsicament l'entronització de la flama olímpica des de la torxa fins el pebeter; però hi ha petites diferències que destaquen entre els tres espectacles.

Per començar, fent una ullada als tempos de cada cerimònia, s'observa una clara diferència entre Sydney i les altres dues. Des del moment en què el foc olímpic arriba a l'estadi, fins que s'encén el pebeter, passa més d'un quart d'hora. Un temps bastant elevat comparant-lo amb Barcelona i Atenes, que amb prou feines superen els 5 minuts. Això es pot deure al elevat nombre de relleus – fins a cinc dins l'estadi – que es duu a terme a Sydney, amb motiu del centenari de la participació de les dones als Jocs Olímpics. Tot i que el cert és que Atenes s'hi fa un relleu més – sis – però en aquesta ocasió eren recorreguts d'una durada molt inferior.

Els portadors de les torxes només són clarament identificats a Barcelona, tant per megafonia, com per un cyron durant la retransmissió televisiva – amb l'excepció de Rebollo, a qui no se l'identifica –. A Sydney sembla que els cyrons deixen de funcionar al principi perquè només hi apareix el de la segona portadora, Dawn Fraser, i no n'apareix cap altre en tot el recorregut. Malgrat això, sí que s'anuncien els seus noms per megafonia. Atenes es troba en el sentit completament oposat: no mostra cap cyron, i en cap moment s'identifica per megafonia els atletes durant el relleu.

I en aspectes més tècnics, es pot opinar que malgrat ser la cerimònia més antiga, la retransmissió televisiva de Barcelona '92 té més riquesa visual que les de Sydney i Atenes, atenent els contextos en què es donen cadascuna. Els Jocs de Barcelona es donen en una època bastant anterior dels de Sydney i Atenes, tenint en compte com de ràpid evoluciona la tecnologia. Però tot i això, l'OBS i el COOB'92 aconsegueixen traçar una retransmissió televisiva molt moderna per la seva època, incloent per exemple, l'alta definició per primera vegada a la història.

Barcelona opta per utilitzar imatges de l'estadi des d'un helicòpter, mentre que les altres dues seus opten per donar la situació general del públic des de càmeres fixes. Barcelona, igual que Sydney, fa ús de les steadycams, tot i que aquesta darrera es pot considerar que n'abusa, fent plans de duració excessiva. Barcelona, en canvi, s'atreveix a combinar-los amb plans generals o plans del públic directament, cosa que costa més de veure a les altres dues. Atenes sí que compta amb operaris amb steadycam, perquè apareixen en algun moment en imatge. Malgrat això, els seus plans no son utilitzats durant l'encesa del pebeter, prefereixen més l'ús de grues i el zoom per mostrar diferents situacions generals i fer travellings i seqüències més llargues, fet que dota la transmissió d'una complexitat que no era habitual anteriorment.

Finalment, Barcelona opta molt per combinar imatges dels portadors amb primers plans de la flama, inclús durant el recorregut a la pista. Aquests primers plans no es veuen ni a Sydney ni a Atenes fins que el pebeter no és encès, tot i els seus avantatges tècnics pel que fa al context. Aquest omissió de la flama durant el seu recorregut per l'estadi sorprèn, ja que el foc és el principal protagonista del ritual.

Sí que s'observa una evolució pel que fa la imatge des de l'any 1992, a Barcelona, fins el 2004, a Atenes. La qualitat d'imatge és superior i hi ha plans innovadors, però l'essència olímpica es respira a totes les cerimònies per igual. Barcelona dona molta importància a la flama olímpica, mentre a Sydney aquesta importància rau en les rellevistes, i a Atenes es troba en el gran pebeter sobretot.

Referències

Arribas, Carlos (2021). A 125 años de Atenas 1896: siglo y cuarto de contradicciones olímpicas. El País [internet]. Madrid.

Bigas, Ramon i Sant, Pep (1992): 'El pebeter olímpic' de Temes de Disseny (p. 147 – 149). Barcelona: Associate Designers.

Brownell, Susan (1993). The Olympics and Television: The Chinese Perspective. Greece: International Symposium on Television and the Olympic Games

Comitè Olímpic Internacional

- (2013): Olympic.org. Videos. Disponible a:
<http://www.olympic.org/videos/london-1908-martin-sheridan>
- (2021): The Olympic Rings. Suïssa.
- (2021): Carta Olímpica. Suïssa.

Coubertin, Pierre. (1894). Speech by Baron Pierre de Coubertin at the Paris Congress held at the Sorbonne.

De Navacelle, Geoffrey (1979): Pierre de Coubertin. Olympic Memories.

Diem, Liselotte (1964): The Ceremonies: a contribution to the history of the modern Olympic Games. International Olympic Academy.

Fernández Peña, Emilio (2016). Juegos Olímpicos, televisión y redes sociales. Barcelona: UOC.

Fernández Peña, Emilio y Ramajo Hernández, Natividad (2014): 'La comunicación en el deporte global: los medios y los Juegos Olímpicos de verano (1894-2012)' a Historia y Comunicación Social (p. 703 – 714).

Fernández, Tomás y Tamaro, Elena (2004). 'Biografía de Pierre de Coubertin' a Biografías y Vidas. La enciclopedia biográfica en línea [Internet]. Barcelona, España, 2004.

Hogan, Jackie (2003). 'Staging the Nation. Gendered and Ethnicized Discourses of National Identity in Olympic Opening Ceremonies' a Journal of Sport and Social Issues (p. 100 – 123).

Lennartz, Karl (2008): 'The Story of the Rings' a Citius, Altius, Fortius (p. 97 – 132). Londres: Journal of Olympic History.

MacAloon, John

- (1992): Olympic Games, media and cultural exchanges: the experience of the last four summer Olympic Games. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB.
- (1996): Brides of victory: gender and nationalism in Olympic ritual. Londres: Berg.

Martínez de Osaba y Goenaga, Juan A, i Cordero González, Ania Teresa (2017). Atenas 1896: Comienzan los Juegos. Podium: Revista de Ciencia y Tecnología en la cultura física. Cuba.

Montserrat Prat, Òscar (2012). Els Castellers de Barcelona als Jocs Olímpics Barcelona'92. URC.

Moragas Spà, Miquel de

- (1992): Cultura, símbols i Jocs Olímpics. La mediació de la comunicació. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació.
- (1992): Los Juegos de la comunicación: las múltiples dimensiones comunicativas de los Juegos Olímpicos. Madrid: Fundesco.
- (1993): La Cultural mediterránea en los Juegos Olímpicos de Barcelona'92. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB
- (2000): Olimpismo, comunicación y cultura. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB
- (2000): Claves para interpretar los Juegos: Sydney 2000. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB.

Moragas Spà, Miquel de, Rivenburgh, Nancy K., et al. (1995): Television in the Olympics. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport.

Nivón Ramírez, Raúl (2018). 'El Sistema de Comunicación Olímpico. El caso Londres 2012' a Revista Iberoamericana de Comunicación (p. 91 – 111). Santa Fe: Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey.

Olympic Ceremonies (1995). Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport.

- **Carrard, François.** 'The Olympic Message in Ceremonies. The Vision of the IOC'.
- **MacAloon, John.** 'Olympic Ceremonies as a Setting for Intercultural Exchange'.
- **Payne, Michael.** 'Audience of the Games and audience of the ceremonies'.
- **Roca, Josep.** 'Ceremonies in the Organisation of the Games. The experience of COOB'92'.

Panagiotopoulou, Roy (2016): 'The Cultural Olympiad of the Athens 2004 Olympic Games: A Tribute to Culture, Tradition and Heritage' a Cultural Views of the Olympics "citius, altius, fortius, pulchrius, humanius" (p. 133 – 157). Agon Sportverlag, Kassel.

Ribot Blázquez, Marta (2019): La comunicación ritual. El caso de la ceremonia inaugural de los juegos olímpicos de Barcelona'92. Barcelona: URL.

Traganou, Jilly (2010): 'National Narratives in the Opening and Closing Ceremonies of the Athens 2004 Olympic Games' a Journal of Sport and Social Issues (p. 236 – 251). SAGE Publications, Brooklyn, Nova York.

Webb, Tony (2001). The collaborative games: The story behind the spectacle. Annandale, NSW: Pluto Press Australia.

White, Leanne (2006). The story of Australia: national identity and the Sydney 2000 Olympic Games opening ceremony (p. 121 – 136). LSA PUBLICATION.